

Tietopalveluyhteistyö liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji	
Tietopalvelutyöryhmä		Työryhmän loppuraportti	
Tietopalvelupäällikkö Anne Miettinen, pj.		Toimeksiantaja	
Informaatikko Johanna Silvola, siht.		Liikenne- ja viestintäministeriö	
Julkaisun nimi		Toimielimen asettamispäivämäärä	
Tietopalveluyhteistyö liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla		1.3.2004	
Tiivistelmä			
<p>Työryhmän tavoitteena oli löytää tietopalveluja tehostavia ja työn tuottavuutta lisääviä yhteistyömuotoja hallinnonalan kirjastojen ja tietopalvelujen kesken, edistää hallinnonalan virkamiesten mahdollisuuksia saada työssään tarpeellista ja ajantasaista tietoa ja tutkimustiedonhallintaa sekä organisoida EU-tiedonhallintajärjestelmä EUTORI:n laajenemista virastojen ja laitosten käyttöön. Työssään tietopalvelutyöryhmä keskittyi erityisesti tietoaineistojen hankintaan, kirjastotehtäviin ja verkkopalveluihin ja rajasi asiakirjahallinnon ulkopuolelle EUTORI-järjestelmää lukuunottamatta.</p> <p>Tietopalvelujen kehittämishaasteiksi työryhmä tunnisti asiantuntijatyön tehostamisen, vaatimuksen nopeasta tiedonvälityksestä, tiedon valikoinnin tietotulvasta ja informaatiolukutaidon edistämisen. Tietopalvelujen painopiste on siirtynyt tiedonhakupalveluista tiedon organisointiin, metatietojen kehittämiseen ja kouluttamiseen sekä itsepalvelun edistämiseen käyttäjystävällisillä palveluilla. Työn tuottavuutta voidaan nostaa hyödyntämällä yhteisiä valtakunnallisia palveluja, kilpailuttamalla, yhteishankinnoilla, verkottumisella ja joissain tapauksissa yhteisillä tiloilla ja henkilökunnalla.</p> <p>Työryhmä antoi seuraavia toimenpide-ehdotuksia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hyödynnetään kansallisia tietopalveluja (FinELib ja Nelli-portaali) ja Hanselin kilpailuttamispalvelua - EUTORI:n hallitun laajentamisen organisoimiseksi hallinnonalalla laaditaan käyttöönottosuunnitelmat, nimetään yhteyshenkilöt virastoihin ja laitoksiin, koulutetaan ja ohjeistetaan käyttäjät sekä perustetaan hallinnonalan käyttöönotto-työryhmä - tietopalveluiden käytettävyyden lisäämiseksi ja tutkimustiedonhallinnan edistämiseksi laaditaan liikenne- ja väyläsektorin asiasanasto/ontologia, toteutetaan useita tiedonlähteitä käsittävä monihaku, linkitetään kirjastojärjestelmät ja tietopalvelut tutkimusportaaliin sekä laaditaan yhteinen lehtiluettelo - järjestetään tietoassistenttikoulutusta sekä tutkimustiedonlähteiden, säädösvalmistelun ja EU-tiedonlähteiden koulutussarja sekä laaditaan verkko-opas tutkimustiedonlähteille <p>Lisäksi työryhmä hankki yhteistyössä hallinnonalan virkamiesten käyttöön Edilex-oikeustietopalvelun.</p>			
Avainsanat (asiasanat)			
tietopalvelu, kirjastot, verkkopalvelut, ministeriöt, hallinnonalat			
Muut tiedot			
Yhteyshenkilö LVM/ Anne Miettinen			
Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 26/2005		1457-7488 (painotuote) 1795-4045 (verkkojulkaisu)	952-201-352-8 (painotuote) 952-201-353-6 (verkkojulkaisu)
Kokonaissivumäärä	Kieli	Hinta	Luottamuksellisuus
46	suomi	9 €	julkinen
Jakaja		Kustantaja	
Edita Publishing Oy		Liikenne- ja viestintäministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation	
Arbetsgruppen för informationstjänster		Arbetsgruppens slutrapport	
Chef för informationstjänsten Anne Miettinen, ordf.		Uppdragsgivare	
Informatiker Johanna Silvola, sekr.		Kommunikationsministeriet	
Publikation		Datum för tillsättandet av organet	
Samarbetet mellan informationstjänsterna på kommunikationsministeriets förvaltningsområde		1.3.2004	
Referat			
<p>Arbetsgruppens mål var att finna samarbetsformer för att effektivisera informationstjänsten och öka arbetsproduktiviteten mellan bibliotek och informationstjänster inom kommunikationsministeriets förvaltningsområde. Syftet var också att främja tillgången till realtidsinformation som tjänstemännen behöver i sitt arbete, att förbättra administrationen av forskningsinformation samt att organisera användningen av databasen för EU-information (EUTORI) så att även verk och inrättningar inom förvaltningsområdet får tillgång till den. I sitt arbete koncentrerade sig arbetsgruppen särskilt på anskaffning av informationsmaterial, biblioteksuppgifter och nättjänster. Undersökningen avgränsades så att ärende- och dokumenthantering, med undantag av databasen EUTORI, uteslöts från den.</p> <p>Som utmaningar inom utvecklingen av informationstjänsterna identifierade arbetsgruppen att effektivisera expertarbetet, att tillgodose kravet på snabb informationsförmedling, att gallra information ur informationsflödet samt att främja kunskaper för att läsa och tolka information. Tyngdpunkten inom informationstjänsterna har förflyttats från informationssökning till organisering, utveckling av metainformation, utbildning samt ökad självbetjäning i form av användarvänliga tjänster. Arbetets produktivitet kan ökas med hjälp av att man utnyttjar gemensamma riksomfattande tjänster, genom konkurrensutsättning, gemensamma anskaffningar, nätverksbildning och i vissa fall genom att man hyr gemensamma lokaler och anställer gemensam personal.</p> <p>Arbetsgruppen gav följande förslag till åtgärder:</p> <ul style="list-style-type: none"> – man utnyttjar nationella informationstjänster (FinELib och portalen Nelli) samt Hansel Ab:s tjänster för konkurrensutsättning – man utarbetar en införandeplan för att organisera en behärskad utvidgning av EUTORI på förvaltningsområdet, utser kontaktpersoner vid verk och inrättningar, utbildar användarna och ger dem anvisningar samt grundar en pilotgrupp för att införa EUTORI på förvaltningsområdet – man ökar informationstjänsternas användbarhet och främjar administrationen av forskningsinformation genom att utarbeta en ämnesordlista/ontologi för transport- och trafikledssektorn, öppna en sökportal som förenar många olika informationskällor, länka bibliotekssystemen och informationstjänsterna till forskningsportalen samt sammanställa en gemensam tidnings- och tidskriftskatalog – man ordnar utbildning för informationsassistenter och en kursserie i källor för forskningsinformation, lagberedning samt EU-information och redigerar en webbguide om olika källor för forskningsinformation. <p>Som ett led i arbetet skaffade arbetsgruppen i samarbete med förvaltningsområdet den juridiska databasen Edilex för tjänstemännens bruk.</p>			
Nyckelord			
informationstjänst, bibliotek, nättjänster, ministerier, förvaltningsområde			
Övriga uppgifter			
Kontaktperson vid kommunikationsministeriet är Anne Miettinen.			
Seriens namn och nummer		ISSN	ISBN
Kommunikationsministeriets publikationer 26/2005		1457-7488 (trycksak) 1795-4045 (nätpublikation)	952-201-352-8 (trycksak) 952-201-353-6 (nätpublikation)
Sidoantal	Språk	Pris	Sekretessgrad
46	finska	9 €	offentlig
Distribution		Förlag	
Edita Publishing Ab		Kommunikationsministeriet	

DESCRIPTION

Date of publication

17 March 2005

Authors (from body; name, chairman and secretary of the body) Information services working group Ms Anne Miettinen, Head of Information Services, Chair Ms Johanna Silvola, Information Specialist, Secretary	Type of publication Final report		
	Assigned by Ministry of Transport and Communications		
	Date when body appointed 1 March 2004		
Name of the publication Cooperation of the information services in the Ministry of Transport and Communications' administrative sector			
Abstract <p>The aim of the working group was to find cooperation forms between library and information services within the administrative sector that make information services more efficient and improve productivity at work. Further aims were to provide officials' with better opportunities to have access to necessary and up-to-date information, to develop research data management, and to organise the expansion of the EU information management system EUTORI for use of departments and agencies. The working group focused on information sources acquisition, library services, and network services and ruled out document and records management with the exception of the EUTORI system.</p> <p>The group identified the following challenges in information services development: making expert work more efficient, requirement for high-speed communications, information selection from the information load, and promotion of information literacy. The focus has shifted from data retrieval services to organisation of information, development of meta information, training, and promotion of self-service through user-friendly services. Work productivity can be raised by utilising joint national services, competitive tendering, joint acquisitions, networking, and in some cases shared premises and personnel.</p> <p>The working group proposes the following:</p> <ul style="list-style-type: none"> - National information services (FinELib and the Nelli portal) and the service of competitive tendering at Hansel (Government's collective procurement unit) will be utilised. - In order to organise the managed expansion of EUTORI, introduction plans will be outlined, contact persons at the departments and agencies will be named, users will be trained and instructed, and an introduction working group in the administrative sector will be established. - In order to make information services more user-friendly and to promote research information management, an index term list/ontology of the transport and communications sector will be drawn up, a portal allowing advanced searches from several sources of information will be established, library systems and information services will be linked to a research portal, and a joint list of subscribed newspapers and magazines will be compiled. - Information assistant training as well as training courses for legislative drafting and EU information sources will be provided and a web guide to sources of research information will be made. <p>In addition the working group jointly subscribed Edilex Legal Information Service for use of officials in the administrative sector.</p>			
Keywords Information service, libraries, network services, ministries, administrative sectors			
Miscellaneous Contact person at the Ministry: Ms Anne Miettinen			
Serial name and number Publications of the Ministry of Transport and Communications 26/2005	ISSN 1457-7488 (printed version) 1795-4045 (electronic version)	ISBN 952-201-352-8 (printed version) 952-201-353-6 (electronic version)	
Pages, total 46	Language Finnish	Price € 9	Confidence status Public
Distributed by Edita Publishing Ltd		Published by Ministry of Transport and Communications	

ESIPUHE

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan verkkopalvelustrategia laadittiin vuoden 2003 aikana. Siinä määriteltiin hallinnonalan verkkopalveluvisio, verkkopalvelujen kehittämisen strategiset linjaukset ja yhdeksän hallinnonalan yhteistä kehittämishanketta. Yhdeksi kehittämishankkeeksi nimettiin hallinnonalan sisäisten tietopalvelutarpeiden määrittely. Liikenne- ja viestintäministeriö asetti 27.2.2004 liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän toimikaudeksi 1.3.2004-31.12.2004.

Työryhmässä pyrittiin löytämään tietopalveluja tehostavia ja työn tuottavuutta lisääviä yhteistyömuotoja hallinnonalan kirjastojen ja tietopalvelujen kesken. Työryhmän päämääränä oli edistää hallinnonalan virkamiesten mahdollisuuksia saada työssä tarpeellista ja ajantasaista tietoa. Tavoitteena oli kartoittaa yleisellä tasolla hallinnonalan virkamiesten samantyyppiset tietotarpeet ja niiden pohjalta sähköisten tietoaineistojen yhteishankintatarpeet ja -mahdollisuudet hallinnonalan kirjastoissa ja muissa tietopalveluissa. Työryhmän päämääränä oli myös edistää tutkimustiedonhallintaa hallinnonalalla.

Hankkeessa selvitettiin tarpeet ja mahdollisuudet liittyä kansalliseen elektroniseen kirjastoon FinELib:iin ja hankkia myös muita sähköisiä tietoaineistoja yhteistyössä. Tavoitteena oli edistää esimerkiksi tutkimustiedon ja sähköisten säädöstiedonlähteiden hyödyntämistä hallinnonalan päätöksenteossa. Tietoaineistojen yhteishankinnalla voidaan tehostaa paitsi tietoaineistojen saatavuutta myös hankinnan kustannustehokkuutta, jos virastot ja laitokset saavat hankinnoista alennuksen konsortiona. Mahdollisina yhteishankinnan kohteina työryhmä käsitteli mm. sähköistä säädösaineistoa, lehtiä ja tilastoja. Tilastotiedon yhteydessä tarkasteltiin johdon ja asiantuntijoiden tietojärjestelmää JOTATE:a tilastojen jakelukanavana hallinnonalalla.

Valtioneuvoston EU-tiedonhallinnan järjestelmä EUTORI on laajenemassa hallinnonalojen käyttöön. Liikenne- ja viestintäministeriön tietopalvelun tehtävä EU-tiedonhallinnassa on järjestelmän sisällönhallinta, asiakirjojen jakelu ja tiedonhaut sekä käyttäjäkoulutus ja -tuki. Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus, millainen rooli hallinnonalan tietopalveluilla tulisi olla järjestelmän käyttöönotossa ja vakiinnuttamisessa sekä EU-tietopalvelussa.

Valtioneuvoston intranettiin Senaattoriin on hankittu huomattava määrä sähköisiä tiedonlähteitä. Hallinnonalan virastoilla ja laitoksilla ei ole toistaiseksi pääsyä Senaattorin palveluihin, mutta Valtioneuvoston kanslia suunnittelee avaavansa Senaattorin asteittain hallinnonalojen käyttöön. Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän tavoitteena oli selvittää, mitä Senaattorin tiedonlähteitä tarvitaan ja millä edellytyksillä hallinnonalan virastot ja laitokset pääsisivät Senaattorin palvelujen käyttäjiksi ensimmäisten joukossa.

Hallinnonalan kirjastojen ja tietopalvelujen palvelut ovat esillä virastojen ja laitosten omilla verkkosivuilla. Työryhmä selvitti keinoja palvelujen näkyvyyden ja tavoitettavuuden parantamiseksi edelleen.

Tietopalvelutyöryhmän puheenjohtajana toimi tietopalvelupäällikkö Anne Miettinen ja sihteerinä informaatikko Johanna Silvola liikenne- ja viestintäministeriöstä.

Jäseninä toimivat koulutuspäällikkö Carola Sundius ja ylitarkastaja Ritva Hänninen Ilmatieteen laitoksesta, kirjastonhoitaja Sirpa Haapamäki Tiehallinnosta, yksikön-päällikkö Aino Varhimo Ajoneuvohallintokeskuksesta (1.3.2004-31.5.2004), ylitarkastaja Soili Seppinen Ajoneuvohallintokeskuksesta (1.6.2004-31.12.2004), informaattikko Leena Parkkonen Merentutkimuslaitoksesta, tietopalveluasiantuntija Johanna Nykänen Viestintävirastosta, tietopalvelupäällikkö Mika Leppänen Ilmailulaitoksesta, jaoston päällikkö Jorma Airaksinen Lentoturvallisuushallinnosta (27.4.-31.12.2004), ylitarkastaja Jarmo Koistinen Merenkulkulaitoksesta, tietohallintopäällikkö Teuvo Eronen (1.3.2004-31.5.2004) ja tarkastaja Sinikka Kiiikka (1.6.2004-31.12.2004) Ratahallintokeskuksesta, ylitarkastaja Päivi Antikainen (1.3.2004-31.5.2004), tarkastaja Janne Hallikainen (1.6.2004-31.12.2004), liikenne-neuvos Martti Mäkelä (Päivi Antikaisen ja Janne Hallikaisen varajäsen), neuvotteleva virkamies Vesa Häyrynen, EU-asioiden sihteeri Sari Kotilainen (Vesa Häyrysen varajäsen), tutkija Jari Kauppila (27.4.2004-31.12.2004) ja tietohallintopäällikkö Pekka Sinkkilä liikenne- ja viestintäministeriöstä.

Asiantuntijoina on kuultu suunnittelija Paula Mikkosta Helsingin yliopiston kirjastosta FinELib-konsortion osalta, suunnittelija Teemu Ollilaa liikenne- ja viestintäministeriöstä JOTATE-tietojärjestelmän osalta, tietopalvelupäällikkö Hannele Anttilaa maa- ja metsätalousministeriöstä oman hallinnonalansa julkisen tutkimustiedon hallinnan kehittämisen hankkeen Matrinn kannalta, tutkija Mirva Salmista Helsingin yliopiston tietojenkäsittelytieteen laitokselta ontologioista ja ylitarkastaja Pekka Kuittista valtioneuvoston kansliasta valtioneuvoston intranetin Senaattorin osalta.

Saatuaan työnsä valmiiksi yksimielinen työryhmä jättää raporttinsa kunnioittavasti liikenne- ja viestintäministeriölle.

Työryhmän puolesta Helsingissä 17.3.2005

Anne Miettinen
Tietopalvelupäällikkö
Työryhmän puheenjohtaja

1	JOHDANTO	4
2	KATSAUS HALLINNONALAN TIETOPALVELUJEN NYKYTILAAN	7
2.1	Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan kirjastot ja tietopalvelujen ylläpitämät verkkopalvelut	7
2.2	Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan asiakirjahallinto	10
2.3	Tietopalvelujen kuvaukset	13
3	HALLINNONALAN TIETOPALVELUJEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄ JA KEHITTÄMISSUUNNITELMIA	19
3.1	Yleisiä kehittämisnäkymiä	19
3.2	Hallinnonalan tietopalvelujen kehittämissuunnitelmia	20
4	YHTEISTYÖN KOHTEEKSI SOVELTUVIA ALUEITA JA KEHITTÄMISKOHTEITA	23
4.1	Hallinnonalan yhteishankinnat	23
4.2	EU-tiedonhallintajärjestelmän EUTORI:n laajentaminen hallinnonalalle	24
4.3	Valtioneuvoston intranetin Senaattorin laajentaminen hallinnonalalle	27
4.4	Johdon ja asiantuntijoiden tietojärjestelmän JOTATE:n laajentaminen hallinnonalalle	27
4.5	Tietopalvelujen näkyvyys, käytettävyys ja tutkimustiedonhallinta	28
4.5.1	Intranet- ja internet	28
4.5.2	Tietopalvelut tutkimustiedonhallinnassa.....	29
4.5.3	Koulutustilaisuudet	31
4.6	Muita yhteistyömahdollisuuksia	32
5	YHTEENVETO TIETOPALVELUN KEHITTÄMISHANKKEISTA JA TOIMENPITEISTÄ	33
5.1	Hallinnonalan yhteishankinnat 2004-2006	33
5.2	EUTORI:n laajentaminen hallinnonalalle	33
5.3	Tietopalvelujen näkyvyys, käytettävyys ja tutkimustiedonhallinta	34
5.4	Koulutus ja verkko-oppaat	34

LIITE 1. Vastaus hallinnonalan FinELib-konsortio-kyselyyn

1 JOHDANTO

Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän toimintaan ovat osallistuneet :

- liikenne- ja viestintäministeriö
- Viestintävirasto
- Tiehallinto
- Merenkululaitos
- Merentutkimuslaitos
- Ilmailulaitos
- Lentoturvallisuushallinto
- Ajoneuvohallintokeskus
- Ilmatieteen laitos
- Ratahallintokeskus

Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän työskentelyyn osallistuneet virastot ja laitokset ja niiden tietopalvelut ovat erilaisia. Tietopalvelu luo asiantuntijatyön edellytyksiä hankkimalla, hallinnoimalla ja jakamalla tietoa kehysorganisaationsa sisällä. Tietopalvelu voi myös sisältää ulkoisille asiakkaille suunnattuja substanssipalveluja kuten Ajoneuvohallintokeskuksen tietopalvelu. Tietopalvelu on tietoverkkojen solmu ja osa kehysorganisaationsa toimintaprosesseja.

Työryhmä keskittyi lähinnä sisäiseen tietopalveluun, mutta käsitteli myös ulkoisille asiakkaille tarjottavia verkko- ja kirjastopalveluja. Organisaatioiden sisäiseen tietopalveluun voi kuulua seuraavanlaisia toimintoja: asiakirjahallinto ja arkistotoimi, tietoaineistojen hankinta ja kirjastotehtävät sekä julkaisutoiminta ja verkkopalvelut (erityisesti intranet ja asiakirjahallinnon tietojärjestelmät) sekä näiden toimintojen kehittäminen ja koordinointi. Tietopalvelun tehtävänä on tukea organisaation substanssitoimintaa, tietämyksenhallintaa ja prosesseja laadukkaalla tietotuella.

Hallinnonalan virastoista ja laitoksista erityisesti Tiehallinnolla, Ilmatieteen laitoksella ja Merentutkimuslaitoksella on tutkimustoimintaa ja erikoiskirjastot, jotka ovat laajasti myös ulkopuolisen asiakaskunnan käytössä tutkimustiedon välittäjinä. Muut virastot ja laitokset sekä liikenne- ja viestintäministeriö ovat hallintovirastoja, joissa asiakirjahallinnon rooli tietopalvelussa on usein merkittävämpi kuin kirjastopalvelut.

Työryhmä rajasi käsittelyn ulkopuolelle asianhallinnan ja asiakirjahallinnon EUTORI-järjestelmää lukuunottamatta, sillä hallinnonalan asian- ja dokumentinhallinnan tavoitetoimintamalli -hanke on käynnissä erillisenä hankkeena.

Muita tietopalvelujen kehittämiseen liittyviä käynnissä olevia hankkeita ovat mm. hallinnonalan tietämyksenhallintastrategian laatiminen ja eri virastojen ja laitosten tiedonhallinnan strategiset hankkeet. Liikenne- ja viestintäministeriössä on myös suunnitteilla liikenne- ja väyläsektorin tutkimustiedon saatavuus ja hyödynnettävyys -hanke, jossa selvitetään mm. yhteisen tietoportaalien kehittämistä. Liikenteen ja väylien kehittämistä vuonna 2003-2004 selvittänyt työryhmä (Liikenteen ja väylien hallinnon kehittäminen. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 36/2004) ehdottaa hyödynnettäväksi kaikissa liikenne- ja väylävirastoissa yhteisiä kirjasto- ja tietopalveluja ja niiden takana olevia julkaisu- ja tietovarantoja. Työryhmä ehdottaa myös selvitettäväksi yhteisen tietoportaalien kehittämistä niin, että voitaisiin sa-

masta paikasta palvelulla koko toimialaa: tutkimuksen yhteistä teettämistä, tutkijoita, asiantuntijoita ja muita hyödyntäjiä.

Suomen kirjastoverkko on kattava kokonaisuus, joka toimii verkottuneesti yhteistyössä ja muodostuu seuraavista organisaatioista: Kansalliskirjasto, yleiset kirjastot (n. 430), maakuntakirjastot (19), yliopisto- ja korkeakoulukirjastot (20), ammattikorkeakoulukirjastot (29), Varastokirjasto ja erikoiskirjastot, joita ovat tutkimuslaitos- ja virastokirjastot, (n. 300). Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan kirjastot lukeutuvat viimeksi mainittuun ryhmään. Kirjastoverkon lainaus-, kaukopalvelu-, tiedonhaku- ja verkkopalvelut ovat suurelta osin maksutta kaikkien käytettävissä.

Kirjastoilla on yhteisiä palveluja kuten yhteiset kirjastojärjestelmät ja hankintakonsortiot. Kansalliskirjaston koordinoiman FinELib:in eli kansallisen elektronisen kirjaston hankintakonsortion palveluja käytetään erityisesti yliopisto- ja korkeakoulukirjastoissa ja ammattikorkeakoulukirjastoissa, jotka saavat tarkoitukseen opetusministeriön rahoitusta. FinELib:issä on mukana myös erikoiskirjastoja oman kehysorganisaationsa rahoituksella.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tietopalvelut toimivat verkottuneesti sekä organisaation sisällä että niiden ulkopuolella. Omissa organisaatioissaan tietopalvelut verkottuvat substanssiosastojen, viestinnän, tutkimustoiminnan, tietohallinnon ja kansainvälisen toiminnan kanssa. Koska työryhmässä käsiteltiin EU-tiedonhallintajärjestelmän EUTORI:n käyttöönottoa hallinnonalalla ja tietopalveluja tutkimustoiminnan, ohjauksen ja tilastojen käytön tukena, työryhmään nimettiin edustajat liikenne- ja viestintäministeriön kansainvälisestä yksiköstä ja talous- ja tutkimusyksiköistä.

Kotimaisia yhteistyökumppaneita ovat mm. :

- yliopistojen kirjastot, Kansalliskirjasto ja FinELib
- tutkimuslaitosten erikoiskirjastot, esim. VTT tietopalvelu
- Eduskunnan kirjasto
- valtioneuvoston tietopalvelujen yhteistyöryhmä VALTIPA
- erikoiskirjastojen neuvosto
- merikirjastojen yhteistyöryhmä
- Tietopalveluseura ja Suomen tieteellinen kirjastoseura

Valtioneuvoston tietopalvelujen yhteistyöryhmän VALTIPA:n tehtävänä on valtioneuvoston sisäisten tietovarantojen ja -prosessien kehittäminen, ylläpitäminen, ulkoisten tietojen hankkiminen, tiedon hyödynnettävyyden varmistaminen ja tiedon aktiivinen tarjoaminen. Tavoitteena on hyvän tiedonhallintatavan edistäminen valtioneuvostossa. VALTIPA:lla on useita alatyöryhmiä, joista tietoympäristöryhmä valmistelee valtioneuvoston intranetin Senaattorin tiedonlähteiden hankintoja. Myös EU-tiedonhallintajärjestelmän EUTORI:n tietopalvelupääkäyttäjätöryhmä on yksi VALTIPA:n alaisista ryhmistä.

Erikoiskirjastojen neuvosto on erikoiskirjastojen verkoston yhteistyöelin, jossa jäsenenä voi olla julkishallinnon, yksityisten ja valtionapua saavien tutkimuslaitosten, säätiöiden, yhteisöjen ja yritysten kirjasto-tietopalveluja. Neuvosto tekee aloitteita ja antaa lausuntoja kansallisen kirjastoverkon toimintaan ja kehittämiseen liittyvissä asioissa ja toimii neuvottelukumppanina asioissa, jotka koskevat erikoiskirjastojen tarpeita ja näkemyksiä. Muita tehtäviä ovat yhteistyön edistäminen alan sidosryhmien ja kansallisen kirjastoverkon kanssa, erikoiskirjastojen sisällöntuotannon

ja kokoelmien tunnetuksi tekeminen ja yhteisen suunnittelun, yhteisten tietovarantojen, avoimen tiedonsaannin ja taloudellisuuden edistäminen kansallisia kirjastopalveluja organisoitaessa. Neuvosto kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa ja valitsee keskuudestaan puheenjohtajan, sihteerin ja työvaliokunnan kahden vuoden toimikaudeksi.

Joillakin hallinnonaloilla tietopalveluyhteistyö käsittää yhteisen tiedonhallinta- ja kirjastojärjestelmän (esim. ympäristöministeriö ja oikeusministeriö). Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on parhaillaan käynnissä hanke (ns. MATRI-hanke) tutkimustiedonhallinnan kehittämiseksi.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan sisällä tietopalvelujen yhteistyö on tähän asti käsittänyt lähinnä yhteisiä vuosittaisia seminaareja ja tiedon ja tietoaineiston välittämistä. Kansainvälistä yhteistyötä tietopalvelut tekevät pohjoismaiden, EU-maiden ja muiden maiden kansainvälisten organisaatioiden kanssa ja erikoiskirjastot toimittavat bibliografisia tietoja kansainvälisiin tietopankkeihin. Verkottuminen näkyy seuraavasta hallinnonalan kirjastojen toimintaa kuvaavasta taulukosta.

2 KATSAUS HALLINNONALAN TIETOPALVELUJEN NYKYTILAAN

Alla olevissa taulukoissa on esitetty hallinnonalan kirjasto- ja tietopalvelujen sekä asiakirjahallinnon nykytilanne. Kokonaiskuvan saamiseksi tietopalvelutoiminnoista taulukoissa on kuvattu myös asiakirjahallintoa, vaikka asiakirjahallinnon kehittäminen on EU-asioiden käsittelyjärjestelmää lukuun ottamatta jätetty työryhmän työn ulkopuolelle.

2.1 Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan kirjastot ja tietopalvelujen ylläpitämät verkkopalvelut

Organisaatio	Htv	Tieto-järjestelmät	Kokoelma/niteitä	Tilatut lehdet / nimekkeitä	Sähköiset julkaisut ja verkkolehdet	Palvelut ulkopuolisille	Järjestelmäyhteistyö	Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö
Liikenne- ja viestintäministeriö	1	PrettyLib, PrettyCirc	4 000	141	Senaattorissa mm. Ebsco FinELibin kautta, Helsingin Sanomat	vain omia julkaisuja lainataan	kirjastojärjestelmäyhteistyö valtioneuvoston sisällä	VALTIPA - valtioneuvoston tietopalvelujen yhteistyöryhmä
Tiehallinto	2,5	PrettyLib PrettyCirc	40 000	300	tietokantoja, mm. TRANSPORT, joka sis. ITRD:n, Edilex, lehtiä: Julkiset hankinnat ja Virallinen lehti, yksittäisiä alan ammattilehtiä	kyllä	tiealan ulkomaisten kausijulkaisujen tiedot LINDA:an ja NOSP:iin	ITRD/OECD –tietokantayhteistyö, TRIS/TRB-yhteistyö, SLA:n Transportation Divisionin jäsenyys, Pohjoismaiden ja Baltian tielaitoskirjastojen yhteistyö
Ilmatieteen laitos	3	Voyager PrettyCirc	38 500	111	26 tietokantaa (esim. MGA) 550 e-lehteä (esim. SpringerLINK FinELibin kautta), Science, Nature ja AMS:n lehdet	kyllä	Helka-kirjastojen järjestelmäyhteistyö	STKS erikoiskirjastojen työryhmä Merentutkimuslaitoksen kanssa yhteiset palvelutilat v. 2005 ASLI (Atmospheric Sciences Librarians)

Organisaatio	Htv	Tietojärjestelmät	Kokoelma/niteitä	Tilatut lehdet / nimekkeitä	Sähköiset julkaisut ja verkkolehdet	Palvelut ulkopuolisille	Järjestelmäyhteistyö	Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö
Merenkululaitos	1,2	PrettyLib	12 000	80	Fairplay, Hazardous Gargo Bulletin, IMO, Lloyd's alusrekisteri ja artikkelihakemisto	sop. mukaan	-	Merikirjastojen yhteistyöryhmä
Ajoneuvohallintokeskus	0,25	outlook-kansio	-	Lehtitilauksia ei keskitetty	Lehtitilauksia ei keskitetty	ei	-	-
Viestintävirasto	1	PrettyLib, PrettyCirc	5 700	110	-	lainataan ulkopuolisille vain poikkeustapauksissa	-	-
Merentutkimuslaitos	3,75	Trip	55 000	100	SpringerLINK FinE-Lib:in kautta (450 lehteä) ja muita e-lehtiä 28	kyllä	Palvelusopimus GTK:n kanssa Tripjärjestelmän käytöstä ja ylläpidosta	Erikoiskirjastojen neuvosto, STKS, Polaarikirjastot Euroopan vesialan kirjastot Ilmatieteen laitoksen kanssa yhteiset palvelutilat v. 2005
Ratahallintokeskus	0,5	-	1 500	43	-	sop. mukaan	-	-
Ilmailulaitos	0,5	Excel	3900	Kotim. 50, ulkom. 40	Virallinen lehti ja Kielikello	lainataan ulkopuolisille vain poikkeustapauksissa	-	-

Organisaatio	Htv	Tieto- järjestel- mät	Kokoelma/ niteitä	Tilatut lehdet / nimekkeitä	Sähköiset julkaisut ja verkko- lehdet	Palvelut ulko- puolisil- le	Järjestelmä- yhteistyö	Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö
Lentoturvallisuus- hallinto	0,5	Access	7800	Sisältyvät Ilmailulai- toksen lukuihin	AV-DATAN kautta JAA-dokumentit	lainaa- taan ulko- puoli- sille vain poikke- ustapa- uksissa	-	-

2.2 Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan asiakirjahallinto

Organiisaatio	Henkilötyövuodet	Käytettävät tietojärjestelmät	Aineistojen määrä ja laatu	Järjestelmäyhteistyö	Muu yhteistyö
Liikenne- ja viestintäministeriö	4	diaari (Triplan), arkistohallintajärjestelmä (ARKKI), EUTORI, HARE, joitain erillisrekistereitä	270 hm, vuosikasvu noin 20 hm	arkistohallintajärjestelmä (ARKKI) valtioneuvostossa ja ministeriöiden yhteinen asianhallinnan selvitys	
Tiehallinto	12	diaari (Triplan), arkistohallintajärjestelmä (ARKKI), asian- ja dokumentinhallinta (Panagon+Judo), noin 100 muuta järjestelmää	noin 20 000 hm, noin 200 000 piirustusta, 4000 mikrofilmiä, 1500 nauhaa, noin 2 miljoonaa sähköistä dokumenttia, vuosikasvu noin 140 hm, 2500 piirustusta, 1200 mikrofilmiä, 4-5 nauhaa, 300 000 sähköistä dokumenttia	diaarijärjestelmä on kaikkien tiepiirien yhteinen, mutta kaikilla on siinä oma tietokanta	
Ilmatieteen laitos	1,5	diaari (Triplan), arkistohallintajärjestelmä (ARKKI), useita erillisrekistereitä	1400 hm, vuosikasvu 15-20 hm	-	
Merenkulkulaitos	4 päätoimista ja 6-8 sivutoimista	Hummingbirdin dokumenttienhallintajärjestelmään parametroidu diaari joka sisältää dokumentinhallintaosion, tietokanta on yhteinen, mutta tiedot ovat kuitenkin eroteltavissa, digitaalisten tietoaineistojen hallintajärjestelmä, useita arkistorekistereitä, operatiiviset tietojärjestelmät ja rekisterit	keskushallinto arkisto noin 2000 hm, sähköisiä aineistoja yli 35 gigatavua, n. 60 000 kartta ja piirustusta, mikrofilmejä, valokuva-arkisto, merenkulukupiireissä 804 hm, 18 120 karttaa ja piirustusta, vuosikasvu koko laitoksessa noin 80 hm, 200 piirustusta, 7 gigatavua sähköistä aineistoa	-	määrättyjen määräajan säilytettävien aineistojen osalta neuvotellaan ajoittain Suomen merimuseon kanssa ao. aineiston säilyttämisestä

Organi-saatio	Henkilötyö- vuodet	Käytettävät tietojärjestelmät	Aineistojen määrä ja laatu	Järjestelmäyhteistyö	Muu yhteistyö
Ajoneu- vohal- linto- keskus AKE	8 + lisäksi 2	tietopalvelus- sa ASTA asian- ja dokumentin- hallinta, ajoneuvoliikennere- kisteri, diaari (Dynastia), IMS- järjestelmä (rekisteröintiin liittyvät asiakirjat), SOKU (sopimuskumppanin hallinta), järjestelmädokumenttien ar- kisto, KUHA, tietopalvelun asiakirjapalvelu LTJ:stä (lii- kennetietojärjestelmä)	LTJ:ssä n. 3,4 miljoonan ajoneuvon tiedot ja n. 4,1 miljoonan ajokortin tiedot. Yli 5 vuotta sitten poistetuista ajoneuvoista ajoneuvotietoja mikro- filmeillä 12 arkistolaatikkaa. IMS:stä tehdään yli 21500 tilausta vuodessa. Eri tietovarastoissa tietoja säilössä sähköisesti, mikrofilmilla ja paperilla. Paperimuodossa n. 3.400 hm, vuosi- kasvu n. 8 hm. Mikrofilmirullia n. 3.200 kpl ja mikrokortteja n. 300.000 kpl.	sopimuskumppaneilla on oikeus ajoneuvoliikenne- rekisterin tietojen käyt- töön	Arkistolaitoksen SÄHKE-hanke
Viestin- tävirasto	2,5	diaari (Triplan), erillisrekiste- reitä, dokumentinhallinta	noin 730 hm, vuosikasvu noin 3,3 hm	-	
Meren- tutki- muslai- tos	2 sivutoimista	asianhallintajärjestelmä (Lo- tusNotes), kirjaamisessa käyt- össä kirjastojärjestelmän (TRIP) diaaritietokanta	noin 370 hm, atk-rekistereinä tieteel- lisiä havaintoaineistoja noin 5000 Mb ja noin 800 mb hallinnollisia rekiste- reitä (vuonna 2001), lisäksi mikrofil- mejä, mg-nauhoja, lasinegatiiveja ja karttoja, vuosikasvu 20-23 hm, 800 Mb		TRIP käytössä Geolo- gian tutkimuskeskuk- sen palvelimelta palve- lusopimuksen kautta
Ratahal- linto- keskus	2 ja 2 osa- aikaista	diaari (Triplan), arkistonhal- lintajärjestelmä (ARKKI), ratahankekohtainen dokumen- tinhallinta	Ei tietoa saatavissa	-	
Ilmailu- laitos	3 ja lisäksi 10 sivutoimista	dokumentinhallinta (Krono- doc), kolme erillistä diaaria	päätearkisto noin 900 hm, kartta- aineisto noin 260 hm, vuosikasvu noin 20 hm	-	

Organi- saatio	Henkilötyö- vuodet	Käytettävät tietojärjestelmät	Aineistojen määrä ja laatu	Järjestelmäyhteistyö	Muu yhteistyö
Lento- turvalli- suushal- linto	1 ja lisäksi 6 sivutoimista	dokumentinhallinta (Krono- doc), diaari, erillisrekistereitä		-	

2.3 Tietopalvelujen kuvaukset

Liikenne- ja viestintäministeriö

Liikenne- ja viestintäministeriössä tietopalvelusta, asiakirjahallinnosta ja arkistotoimesta vastaa tietohallintoyksikköön kuuluva tietopalveluryhmä, jossa toimivat tietopalvelupäällikkö, informaatikko, kirjaaja ja kaksi osastosihteeriä. Salaisen asiakirjojen arkistoa ja diaaria hoitaa valmiusyksikkö.

Liikenne- ja viestintäministeriössä on valtioneuvoston yhteisten asiakirjajärjestelmien EU-tiedonhallintajärjestelmä EUTORI:n, valtioneuvoston hankerekisterin HARE:n ja päätöksentekojärjestelmä PTJ:n lisäksi käytössä Triplan-diaari ja arkistohallintaohjelmisto ARKKI, joiden ylläpidosta ja kehittämisestä ministeriön tietopalvelu vastaa. Valtioneuvoston järjestelmistä EUTORI:n ja HARE:n pääkäyttäjät toimivat tietopalvelussa. Asian- ja dokumentinhallintajärjestelmän esiselvitys laadittiin ministeriössä vuonna 2004.

Kirjasto on pieni, lähinnä ministeriön virkamiesten omaan käyttöön tarkoitettu käsikirjasto (n. 4000 nidettä, uutuuskartunta vuonna 2004 oli 214 nidettä). Ministeriön omia julkaisuja lainataan myös ulkopuolisille. Valtioneuvostossa on valmistunut kirjastojärjestelmähanke (PrettyLib), joka mahdollistaa yhteishaun ministeriöiden kokoelmatietokannoista. Ministeriöön tulee 141 lehteä, joista suurin osa kiertää ministeriön virkamiehillä. Lisäksi tietopalvelu on hankkinut ministeriön käyttöön joitakin sähköisiä lehtiä ja tietopankkeja.

Ministeriön julkaisutoiminnan, intranetin ja internet-sivuston kokonaisvastuu on tiedotusyksiköllä. Tietopalvelulla on intranetissä laaja sivusto, joka sisältää mm. linkkejä ostettuihin ja maksuttomiin palveluihin sekä asiakirjojen käsittelyohjeistusta. Intranetissa on linkki muun muassa hallintodiaariin, arkistonmuodotussuunnitelmaan, kirjastojärjestelmään, EU-tiedonhallintajärjestelmään EUTORI:in ja HARE-hankerekisteriin. Ministeriön tietopalvelu osallistuu valtioneuvoston yhteisen intranetin, Senaattorin sisällön kehittämiseen ja sen sisältämien tietoaineistojen valintaan ja hankintaan.

Tietopalvelu vastaa ministeriön asiasanastosta, jota käytetään kirjastojärjestelmässä, julkaisujen kuvailussa, tutkimushankejärjestelmässä, diaarissa ja HARE:ssa. Ministeriön asiasanasto on osa valtioneuvoston asiasanastoa, jonka ylläpitoon ja kehittämiseen tietopalvelu osallistuu.

Tiehallinto

Tiehallinnon kirjasto on maan ainoa tie-, liikenne- ja maarakennusalan erikoiskirjasto. Kokoelmat sisältävät kotimaisia ja kansainvälisiä tutkimusraportteja, konferenssijulkaisuja, kirjoja, aikakauslehtiä, videokasetteja ja CD-ROM:eja. Kaikki Tiehallinnon ja sen edeltäjävirastojen aikana tehdyt raportit ja selvitykset sisältyvät kirjastokokoelmaan, jonka koko on 40000 nidettä. Aikakauslehtiä tilataan 300 vuosikertaa. Vanha, mutta yhä kysytty kirja-, raportti- ja lehtiaineisto

säilytetään. Varsinkin ulkomaisten alan erikoislehtien vuosikerrat säilytetään täydellisinä ja arvokkaimmat on arkistoitu jopa vuosikymmenien ajalta.

Kirjasto palvelee Tiehallintoa Pasilassa ja yhdeksää tiepiiriä, joista enää muutamassa on suppea kirjastokokoelma. Tiehallinnon kirjasto on avoinna myös ulkopuolisille asiakkaille. Osaa hankitusta aineistosta ei lainata, mutta se on käytettävissä kirjaston lukusalissa.

Aineiston hallintaan käytetään PrettyLib-kirjastojärjestelmää ja PrettyCirc-lehtijärjestelmää.

Vuosilainauksia on runsaat 2000, joista puolet ulkopuolisten asiakkaiden lainoja. Käytettävissä olevista tietokannoista tärkeimmät ovat kirjaston kokoelmatietokanta LIPPI (sisältää viitetiedot hankitusta aineistosta vuodesta 1990) ja kansainvälinen alan viitetietokanta TRANSPORT. Tiehallintolaiset voivat tehdä hakuja omilta koneiltaan, ulkopuoliset asiakkaat kirjaston asiakaskoneelta.

Kirjasto osallistuu Tiehallinnon julkaisutoimintaan antamalla aihealueita, asiasanat, ISBN-numerot ja Tiehallinnon omat tuotenumerot omille julkaisuille ja tiedottamalla uutuuksista verkkosivuillaan.

Kirjasto on verkottunut pohjoismaiden ja Baltian tievirastojen kirjastojen kanssa. Julkaisuja ja tietoja vaihdetaan, yhteinen sähköpostilista on käytettävissä ja kokouksia pidetään n. joka toinen vuosi. Myös kotimaisiin korkeakoulukirjastoihin ja muutamiin ulkomaisiin alan laitoksiin toimitetaan Tiehallinnon julkaisuja. Kansainvälisesti kiinnostavien julkaisujen viitetiedot välitetään alan tietokantoihin, joista tärkeimmät ovat OECD:n ITRD ja USA:n Transportation Research Boardin TRIS.

Kirjastolla on oma suomenkielinen alan asiasanasto, joka on laadittu Tiehallinnossa. Englanninkielisiä termejä poimitaan ITRD/OECD-tesauruksesta ja myös vapaita termejä käytetään.

Ilmatieteen laitos

Ilmatieteen laitoksen kirjasto on ilmatieteen, ilmastotutkimuksen, geomagnetismin ja ilmanlaatututkimuksen erikoiskirjasto. Kirjasto on julkinen tieteellinen kirjasto, jonka kokoelmat ovat kaikkien käytettävissä. Kirjaston toimii osana laitoksen kehittäminen ja tietopalvelut -ryhmää. Se tuottaa tietopalveluja sekä sisäisille että ulkoisille asiakkaille lähinnä kirjallisten tai sähköisten aineistojen perusteella. Kirjasto on mukana Helsingin yliopiston Helka-tietokannassa ja luetteloit sinne kirjallisuutta käyttäen Ilmatieteen laitoksen omaa asiasanastoa (ILSA) sekä Yleistä suomalaista asiasanastoa (YSA).

Laitoksen omaan maksulliseen ilmastotietokantaan kirjastolla ei ole pääsyä. Maksullisia palveluja tuottavat sekä Ilmastopalvelu että Asiantuntijapalvelut. Lisäksi Asiakaspalvelun tulosalue tuottaa liiketaloudellisin perustein hinnoiteltuja palveluja.

Kirjasto hoitaa laitoksen tieteellisten julkaisusarjojen painatusasioita ja julkaisujen myyntiä.

Ilmatieteen laitoksen kirjaston henkilökuntaan kuuluu kolme päätoimista työntekijää: kirjastonhoitaja, informaatikko ja kirjastos sihteeri.

Merenkulkulaitos

Merenkulkulaitoksen kirjasto on merenkulkuun keskittynyt erikoiskirjasto, joka ensisijaisesti palvelee laitoksen henkilökuntaa ja sopimuksesta muita.

Kirjasto käyttää PrettyLib-kirjasto-ohjelmaa. Tällä hetkellä kirjastossa on n. 9000 nimekettä. Koko tietokanta käsittää n. 13 000 nimekettä ja 15 000 nidettä. Kirjastossa on täydelliset sarjat Merenkulkulaitoksen julkaisuja. Lisäksi kirjastossa on säädöskokoelmat, sanakirjoja ja hallintoon liittyvää kirjallisuutta. Merenkulkulaitoksen kirjastoon tilataan n. 80 lehteä.

Merenkulkupiireillä on pienehköt käsikirjastot ja Järvi-Suomen merenkulkupiirin yhteydessä toimivalla kanavamuseolla on kanaviin liittyvään kirjallisuuteen keskittyvä kokoelma (900 nidettä).

Kirjastolla on käytössään Lloydsin alusrekisteritietokanta, Lloyds list-artikkelihakemisto ja IMO:n dokumenttitietokanta. Tiedonhakuja voi tehdä myös itsenäisesti kirjaston asiakaskoneella.

Merenkulkulaitoksen kirjasto toimii merenkulkualan kirjastojen yhteistyöryhmässä. Yhteistyöryhmä on valmistellut merenkulkualan asiasanaston, jonka verkkoversio julkistettiin toukokuussa 2004.

Julkaisutoiminta

Merenkulkulaitos tuottaa tilastoja ulkomaan meriliikenteestä, kotimaan vesiliikenteestä sekä kauppalaivastosta. Merenkulkulaitos tilastoi myös merimiesten määriä, alus- ja veneonnettomuuksia sekä talviliikennettä. Lisäksi se laatii Merenkulkulaitoksen toimintaan liittyviä hallinnollisia tilastoja. Merenkulkulaitoksen tilastotuotannosta vastaa merenkulun tukipalvelut -yksikkö.

Merenkulkuun liittyvät säädökset julkaistaan Merenkulkulaitoksen tiedotuslehdessä. Merenkulkuun liittyvät tiedotukset, esim. merikarttoihin tarkoitetut korjaukset julkaistaan kolme kertaa kuukaudessa ilmestyvässä Tiedonantoja merenkulkijoille –vihkosessa ja Tiedonantoja veneilijöille -vihkosesta.

Tyypillisiä Merenkulkulaitoksen julkaisuja ovat väylähankkeisiin liittyvät selvitykset, kuljetustaloutta käsittelevät tutkimukset, merenkulun turvallisuuteen liittyvät raportit ja merenkulun turvalaitteisiin liittyvät selvitykset.

Kirjaston yhteydessä toimii Merenkulkulaitoksen julkaisumyynti.

Ajoneuvohallintokeskus

AKE:n palvelujen kehittämiskohteisiin sisältyy Portaali-projekti, jonka osana on sisäisen tietoportaalin kehittäminen.

Tietopalvelun asiakirjapalvelu toimittaa tilauksesta maksua vastaan kansalaisille ja yrityksille tulosteita ajoneuvoliikennerekisteristä. Lisäksi toimitetaan kopioita rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista. Tietojen luovutusta säätelee ALR-laki.

Uutisseurannan kokonaisvastuu kuuluu AKE:ssa viestinnälle.

Viestintävirasto

Kirjastotoimen hoitoon kuuluu kirjojen ja kausijulkaisujen hankinta, luettelointi, kokoelman hoito, lainaukset, uutuuksista tiedottaminen ja kirjastonkäyttäjien neuvonta. Kirja-aineisto on luetteloitu PrettyLib-kirjastojärjestelmään. Tietokannassa on n. 3700 nimekettä ja n. 5700 nidettä, joista kirjastotilaan on sijoitettu n. tuhat. Suurin osa kirjoista on asiantuntijoiden työhuoneissa. Aineisto on tarkoitettu virkakäyttöön ja teoksia lainataan viraston ulkopuolisille vain poikkeustapauksissa.

Kirjastoon kootaan myös kaikki viraston omat julkaisut, koulutus- ja ajankohdaismateriaalia ja sidosryhmien toiminta- ja vuosikertomuksia. Kirjastotilassa on myös asiakaskone, jolle on asennettu CD-Rom -tietoteoksia ja siltä voi myös selata PrettyLib-kokoelmatietokantaa.

Viestintäviraston lehtikiertoa hoidetaan PrettyCirc-ohjelmalla. Virastoon tulee 115 lehteä, joista kierrossa on 103. Lehdet, jotka eivät kierrä, ovat lähinnä päivittäin ilmestyviä, lukusaliikäytössä olevia sanomalehtiä.

Tietopalvelu hallinnoi myös viraston käyttöön hankittuja tietokantoja (yritys- ja taloustietopalvelu Credita ja ePortti). Tietopalvelu tekee tarvittaessa myös tiedonhakuja ja ylläpitää linkkilistoja viraston Intranetissä. Kirjasto- ja tiedonhakutehtäviä hoitaa tietopalveluasiantuntija.

Merentutkimuslaitos

Merentutkimuslaitoksen kirjasto on julkinen tieteellinen erikoiskirjasto. Se on perustettu vuonna 1918, kuten Merentutkimuslaitoskin.

Kirjasto ja tietopalvelu palvelevat laitoksen oman henkilökunnan lisäksi myös ulkopuolisia asiakkaita Suomessa ja ulkomailla. Kirjaston kokoelmien aihepiiriin kuuluvat meren, erityisesti Itämeren ja polaarimerien, fysikka, kemia, biologia ja ympäristökysymykset. Kirjasto toimii Kansainvälisen merentutkimusneu-

voston ICES:n (International Council for the Exploration of the Sea) ja Hallitustenvälisen meritieteellisen komission IOC:n (Intergovernmental Oceanographic Commission) tallekirjastona Suomessa.

Kokoelmien laajuus on yli 50 000 nidettä. Pääosa on kausijulkaisuja, joita saapuu n.600 nimekettä. Näistä ostettuja vuosikertoja on 100, loput aineistosta kirjasto hankkii vaihtotoiminnan kautta. Vaihtokumppaneita on kaikissa maanosissa, kotimaassa ja ulkomailla yhteensä runsaat 350.

Kirjasto hoitaa Merentutkimuslaitoksen julkaisusarjojen (Meri - Report Series of the Finnish Institute of Marine Research ja väitöskirjasarja Contributions/Finnish Institute of Marine Research) toimittamisen, jakelun ja myynnin.

Kirjastolla ja tietopalvelulla on laitoksen kotisivuilla palvelut-kohdassa omat sivut, joilta löytyvät yhteystiedot, kokoelmatietokannat (Kirjat, Artikkelit, Kausi) ja hinnasto. Tiedon saatavuus verkon kautta lisää kyselyjen määrää ja aineiston kysyntää. Tiedon tarvitsija joutuu kuitenkin yleensä asioimaan myös fyysisesti kirjastossa saadakseen tarvitsemansa aineiston. Tietopalvelu tukeutuu toiminnassaan kirjaston kokoelmiin, tieteellisiin rekistereihin ja tarvittaessa laitoksen eri alojen asiantuntijoihin.

Kirjasto hyödyntää seuraavia asiasanastoja: ASFA-tesaurusta (Aquatic Sciences and Fisheries Abstracts), Yleistä Suomalaista Asiasanastoa (YSA) ja omia vapaita termejä.

Ratahallintokeskus

Ratahallintokeskuksen kunnossapitoyksikössä on kirjasto, josta käytetään nimeä tietopalvelu. Kirjastokokoelma koostuu RHK:n eri yksiköitä kiinnostavista, ammattitaitoa tukevista aineistoista: kirjoista, lehdistä, standardeista, normeista, ohjeista ym. Kirjasto on ainoastaan oman henkilöstön käytössä ja sitä hoidetaan sivutoimisesti.

Ilmailulaitos

Tietopalveluyksikkö vastaa Ilmailulaitoksen asiakirjahallinnosta, arkistoinnin suunnittelusta ja ohjeistamisesta, kirjastosta sekä intranetin, dokumentinhallintajärjestelmän ja sähköpostijärjestelmän ylläpidosta.

Ilmailulaitoksessa on pieni kirjasto lähinnä henkilökunnan tarpeita varten. Pääkonttorin kirjat ja lehdet tilataan keskitetysti tietopalveluyksikön kautta. Suurin osa kirjoista säilytetään työntekijöiden huoneissa. Kirjat luetteloidaan excel-tiedostoon, joka on selattavana intranetissä.

Ilmailulaitoksella on oma julkaisusarja, jossa julkaistaan mm. lentoliikenteeseen ja ympäristöön liittyvää aineistoa.

Lentoturvallisuushallinto

Lentoturvallisuushallinnolla on oma kirjastonsa ja kirjat luetteloidaan Access-tietokantaan. Kirjasto käsittää noin 240 hyllymetriä.

Kirjaston kokoelma koostuu neljästä pääalueesta:

- Ilma-alusten valmistajien julkaisut
- Ilmailuviranomaisten julkaisut
- Ammattikirjallisuus

Ilma-alusten valmistajien julkaisut sisältää Suomessa rekisteröityjen lentokone-, helikopteri-, purjelentokone- ja kuumailmapallotyypin lentokäsikirjat, huolto-ohjeet, varaosakirjat ja huoltotiedotteet.

Lentokäsikirjat ja osa teknillisestä kirjallisuudesta ovat tavanomaisia paperituotteita. Suuri osa teknillisestä kirjallisuudesta on kuitenkin jo CD- tai DVD-formaatissa. Lentoturvallisuushallinto on lisäksi omalla kustannuksellaan tilannut useimmat helikopteri- ja potkurilentokonetyypit kattavan teknillisen mikrofilmikirjaston, joka päivitetään kaksi kertaa kuukaudessa.

Ilmailuviranomaisten julkaisut: Ruotsin ja Norjan ilmailumääräykset, Yhdysvaltain, Englannin ja Euroopan unionin lentokelpoisuusvaatimukset, yhdysvaltalaiset, ranskalaiset ja eurooppalaiset ilma-alusten tyyppihyväksymistodistukset, saksalaiset "Nachrichten für Luftfahrer", eri maiden julkaisemat lentokelpoisuusmääräykset.

Ammattikirjallisuus:

- Jane's All the world's aircraft-julkaisu vuodesta 1938 alkaen: arvovaltainen lähde, jossa esitellään lähes kaikki maailmalla käytössä olleet ja olevat sotilas- ja siviili-ilma-alukset.

- lentotekniikkaan, lujuusoppiin, ilma-aluksen ohjaamiseen ja käyttämiseen liittyviä kirjoja ja ohjeita

- sanakirjoja

3 HALLINNONALAN TIETOPALVELUJEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄ JA KEHITTÄMISSUUNNITELMIA

3.1 Yleisiä kehittämisnäkymiä

Tietointensiivissä organisaatiossa suuri osa tuottavuudesta on riippuvainen asiantuntijatyön tuottavuudesta. Tieto- ja kirjastopalvelujen tehtävänä on tehostaa asiantuntijatyötä tarjoamalla laadukasta ja relevanttia tietoa oikeaan aikaan oikeassa muodossa. Yleiset valtionhallinnon kehityksen ajurit kuten asiakaslähtöisyyden, vaikuttavuuden, tuottavuuden ja tehokkuuden vaatimukset, nopean tiedonvälityksen odotukset ja eläköityminen tuovat paineita tietopalvelujen toiminnalle.

Tietomäärä on kasvanut kiihtyvällä vauhdilla internetin vakiinnuttua tiedonlähteenä ja tiedonlähteiden kasvavassa määrin sähköistyessä. Tietopalvelujen haasteena on valikoida tietotulvasta asiantuntijoiden tarvitsema relevantti tieto ja tarjota se heidän käyttöönsä nopeasti ja tehokkaasti. Tietopalvelujen tehtävänä on myös edistää informaatiolukutaitoa organisaatioissa siten, että käyttöön valikoituisivat laadukkaimmat tiedonlähteet, internetin tarjoamia moninaisia lähteitä hyödynnettäisiin kustannustehokkaasti mutta kriittisesti ja asiantuntijoiden tiedonhallinta tehostuisi.

Tietopalvelujen tarve ja kysyntä painottuvat tulevaisuudessa tiedon organisointiin ja täsmätiedon seulontaan metatietojen avulla. Käyttäjien kouluttaminen ja tietopalveluhenkilöstön pedagogiset taidot korostuvat perinteisten tiedonhakutaitojen sijaan. Tiedonhakupalvelut kehittyvät yhä vaativampaan datamining-palvelujen suuntaan. Asiasanastoja rikastetaan konelukuisiksi ontologioiksi. Tulevaisuuden tietopalveluasiantuntija tarvitsee tietopalveluosaamisen lisäksi yhä parempia ICT- ja viestintävalmiuksia ja kehysorganisaationsa toiminnan tuntemusta. Erityisesti hallintovirastossa tietopalveluasiantuntijan on hallittava sekä organisaation sisäistä että ulkoista tietoa asian- ja dokumentinhallintajärjestelmien, intranettien ja muiden tietopalvelujärjestelmien avulla. Kirjastonhoitajien, informaatikoiden, tietoasiantuntijoiden ja asiakirjahallinnon asiantuntijoiden toimenkuvat lähenevät toisiaan.

Tietopalvelujen toiminnan tuottavuutta nostetaan yhteishankintojen ja muun yhteistyön avulla. Hyviä esimerkkejä toimivasta konsortioyhteistyöstä ovat Helsingin yliopiston kirjaston koordinoima virtuaalikirjasto, kansallinen sähköisten aineistojen hankintakonsortio FinELib ja yhteinen Nelli-tiedonhakuportaali elektronisten aineistojen tiedonhakuun ja hallintaan. Opetusministeriö ei kuitenkaan rahoita muiden ministeriöiden alaisten virasto-/erikoiskirjastojen osallistumista FinELib:iin eikä Nelliin, joten useimmat erikoiskirjastot jäävät näiden konsortioiden ja niiden tarjoamien tiedonlähteiden ulkopuolelle. Hallinnonalan tutkimustyölle välttämättömän tiedonsaannin turvaamiseksi erikoiskirjastojen mukaan pääsy on välttämätöntä. Siihen tarvitaan kehysorganisaatioiden rahoitusta lähivuosina.

Hallinnonalan kirjastot ja tietopalvelut ovat pieniä, joten synergiaetuja ja säästöä kannattaa tulevaisuudessa hakea hallinnonalan tietopalvelujen yhteistyöstä ja

yhteisistä valtakunnallisista palveluista, jotka ovat poikkihallinnollisia. Liikenne- ja viestintäministeriön tietopalvelu saa synergiaetua valtioneuvoston tietopalveluyhteistyöstä Valtipa-verkoston kautta. Valtioneuvoston yhteiset palvelut Senaattori ja EUTORI tulevat tulevaisuudessa myös hallinnonalan virastojen ja laitosten käyttöön.

Vaikka tiedonlähteet (raportit, tilastot, lehdet ja kirjat) ovat kasvavassa määrin sähköisiä, perinteisellä painetulla aineistolla on tulevaisuudessakin kysyntää, sillä sen selaaminen ja käsittely on usein helpompaa kuin laajojen pdf-tiedostojen. Sähköisten lehtien verkkolisenssit ovat yleensä kalliita, joten painettujen lehtien kierrätys organisaatioissa voi olla joiltain osin edelleen järkevää.

Myös jatkossa tarvitaan kirjastotiloja, mutta tilat voivat lähekkäin sijaitsevilla organisaatioilla olla yhteiset. Kirjaston käyttäjille on tärkeää, että fyysinen aineisto on saatavissa läheltä, joten kirjaston sijainnilla on merkitystä. Merentutkimuslaitoksen ja Ilmatieteen laitoksen kirjastot muuttavat Kumpulán tiedekirjaston yhteyteen kehysorganisaatioidensa mukana syksyllä 2005, jolloin saadaan synergiaetuja paitsi tilojen osalta myös päällekkäistä aineistoa karsimalla. Myös tietopalveluhenkilöstön yhteiskäyttö mahdollistuu.

Vaikka yhteisiä fyysisiä resursseja ei olisi käytettävissä, verkkopalveluja voidaan tuottaa yhteistyössä. Yhteisiä kokoelmatietokantoja ei erilaisten kirjastojärjestelmien vuoksi ole välttämättä järkevää rakentaa, mutta erillisiin järjestelmiin on mahdollista toteuttaa monihaku. Sitä voidaan tukea yhtenäistämällä metatietoja, esimerkiksi sisältöä kuvaavia asiasanoja. Asiasanastojen lisäksi tai niiden sijaan tekevät tuloaan ontologiat, joissa käsitejärjestelmä on koneen ymmärtämässä muodossa.

Tiehallinnon aloitteesta on käynnistetty hallinnonalan väylävirastojen kirjastojen ja tietopalvelujen yhteistyöhanke, jossa pyritään kokoelmayhteistyön tiivistämiseen.

3.2 Hallinnonalan tietopalvelujen kehittämissuunnitelmia

Seuraavassa on esitetty kootusti hallinnonalan tietopalvelujen kehittämissuunnitelmia.

Liikenne- ja viestintäministeriö

- tietämyksenhallintastrategia ja sen kehittämisehdotusten toimeenpano 2004-
- EUTORI 2:n suunnittelu ja käyttöönotto ministeriössä ja hallinnonalan virastoissa ja laitoksissa 2004-2006
- asian- ja dokumentinhallinnan esiselvitys ja sen kehittämisehdotusten toimeenpano 2004-
- yhteinen PrettyLib-kirjastojärjestelmäprojekti valtioneuvostossa 2004-2005
- tietoassistenttikoulutus 2005
- tutkimustiedonhallinnan kehittäminen 2005-

Tiehallinto

- eInfo = tietopalvelujen kehittäminen: järjestelmäriippumattomat sähköiset tietopalvelut Tiehallinnon sisäiseen ja sidosryhmien käyttöön
- eDOKU (dokumentinhallinnan kehittämisprojekti)
- Arkistopalvelujen kehittäminen
- Asiakirjamallien ja lomakehallinnan kehittämisprojekti
- EUTORI:n käyttöönotto
- Kirjaston kehittäminen väylä- ja liikennealan valtakunnalliseksi erikoiskirjastoksi

Ilmatieteen laitos

- Arkistosäännön päivitys mm. Tiedonhallinta- projektin avulla 2005 toukokuun loppuun mennessä
- Laitoksen julkaisusarjojen uudistaminen, julkaisujen myynnin ja jakelun uudelleen järjestäminen ja painatuksen kilpailuttaminen 2005-2006 aikana
- Julkaisuhankintojen (kirjat, lehdet ja sähköiset aineistot) koordinointi yhdessä Merentutkimuslaitoksen ja Kumpulän tiedekirjaston kanssa vuoden 2005 aikana
- Kirjaston kokoelmien karsiminen siten, että kirjastoon jää vain keskeisin ja käytetyin uusi aineisto ja muu aineisto toimitetaan Varastokirjastoon.

Merenkulkulaitos

- Arkistosäännön/arkistonmuodostussuunnitelman päivitys 2005
- dokumentinhallinnan/asianhallinnan kehittäminen 2005-
- kartta-, piirustus- ja asiakirja-aineistojen digitointimahdollisuuksien selvittäminen
- arkistojen kuvailuluetteloinnin aloittaminen 2004-2005
- arkistotoimen tietokantojen käytettävyyden kehittäminen 2005-
- EUTORI 2:n käyttöönotto 2005-2006

Ajoneuvohallintokeskus

- verkkopalvelujen ulkoistaminen ja sähköisten verkkopalvelujen kehittäminen
- sähköisen asioinnin ja asianhallinnan laajentaminen siten, että vuonna 2006 kaikki AKE:en tulevat asiakirjat ja niiden liitteet käsitellään sähköisesti vireillepanosta päätöksentekoon
- Portaali-projekti, jonka osana on sisäisen portaalin kehittäminen – Outlookista tehokas intranet-hakukoneineen
- ajoneuvolainsäädännön tietopankki
- EUTORI 2:n käyttöönotto 2005-2006

Viestintävirasto

- Dokumenttienhallintajärjestelmän laajentaminen asianhallintajärjestelmäksi
- EUTORI 2 :n käyttöönotto 2005-2006

Merentutkimuslaitos

- Arkistosäännön/arkistonmuodostussuunnitelman päivitys 2004-2005
- dokumentinhallinnan kehittäminen intranetiä hyväksi käyttäen 2005-2006
- julkaisuhankintojen (lehdet ja kirjat) koordinointi yhdessä Ilmatieteen laitoksen ja Kumpulán tiedekirjaston kanssa 2005-2006
- kirjaston kokoelmien karsiminen Ilmatieteen laitoksen kanssa yhteistyössä siten, että kummankin laitoksen kirjastoon jää oman laitoksen toiminnan kannalta olennainen, ns.ydinkokoelma 2004-2005

Ratahallintokeskus

- V. 2003 perustetusta tietopalvelutoiminnasta saatujen käyttäjäkokemusten kerääminen ja kehittämistarpeiden selvittäminen v. 2005 aikana
- EUTORI 2:n käyttöönotto 2005-2006
- Arkistosäännön/asiakirjahallinnon ohjeen päivittäminen 2005
- Arkistonmuodostussuunnitelman laatiminen 2005
- Arkistojen inventoinnin sekä pysyvästi säilytettävien asiakirjojen kuvailun ja luetteloinnin aloittaminen 2004-2005
- Asian- ja dokumentinhallinnan kehittäminen 2005
- Asiakirjojen yhdenmukaistaminen 2005
- Diaarikaavan päivittäminen 2005
- Kartta- ja piirustusarkiston (arkkitehtipiirustukset) aineiston digitointimahdollisuuksien selvittäminen 2004

Ilmailulaitos

- konsernihallinnon tiedonhallintasuunnitelman (AMS) päivitys (2004-2005)
- oman arkistosäännön tarkistaminen
- päätearkiston seulonta ja siirtäminen uusiin tiloihin (2005)
- asianhallinnan kehittäminen diaarin yhteyteen ja käyttöön ottaminen (2005)
- kirjaamotoiminnan uudistaminen: Helsinki-Vantaan lentoaseman ja konsernihallinnon kirjaamoiden yhdistäminen (2005)
- dokumenttien hallintajärjestelmän käytön laajentaminen
- kirjastorekisterin kehittäminen/uudistaminen (2005)
- Intranet-järjestelmän uudistaminen 04/2005 mennessä

Lentoturvallisuushallinto

- Ilmailulaitoksen viranomaisyksiköt Lentoturvallisuus- ja Lentoliikennehallinto eriytyvät omaksi virastokseen vuoden 2006 alusta.
- tiedonhallintasuunnitelman laatiminen uudelle virastolle (2005)
- asianhallinnan kehittäminen
- kirjaamotoiminnan uudistaminen
- käsikirjakokoelman kehittäminen

4 YHTEISTYÖN KOHTEEKSI SOVELTUVIA ALUEITA JA KEHITTÄMISKOHTEITA

4.1 Hallinnonalan yhteishankinnat

Ministeriöstä sekä hallinnonalan virastoista ja laitoksista koottiin tietoa tiedonlähteiden hankintatarpeista. Hallinnonalan yhteishankinnoilla pyritään hankintakustannusten alentamiseen, sillä konsortiona hankittu tietotuote on usein edullisempi kuin organisaation yksin hankkima. Elektronisen aineiston hankintaan liittyvät sopimusneuvottelut, kansainvälisiin tiedonlähteisiin perehtyminen ja käytettävyyden arviointi sekä taloudelliset ratkaisut vaativat aikaa ja asiantuntemusta.

FinELib, kansallinen elektroninen kirjasto, jota hallinnoi Helsingin yliopiston kirjasto, on myös hankintakonsortio. Se tarjoaa neuvottelupalveluja jäsenilleen, joita ovat yliopistojen, korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen kirjastot, yleiset kirjastot ja erikoiskirjastot. Oppilaitosten kirjastoille vuotuisen palvelumaksun ja tiedonlähdehankinnat kustantaa opetusministeriö. Erikoiskirjastot, joihin liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan kirjastot kuuluvat, eivät saa rahoitusta opetusministeriöltä, vaan kehysorganisaation on maksettava FinELib:in palvelumaksu ja konsortion kautta hankitut tiedonlähteet. Tämä on rajoittanut erikoiskirjastojen osallistumista FinELib:iin. Erikoiskirjastojen toimintaa olisi mahdollista tehostaa, jos ne voisivat käyttää enemmän kansallisen kirjastoverkon yhteisiä palveluja, joista yksi FinELib-konsortio on.

FinELibin suunnittelija Paula Mikkonen esitteli työryhmälle konsortiotuotoimintaa. Esittelyn tuloksena työryhmä esitti Helsingin yliopiston kirjastolle ehdotuksen, että liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala liittyisi FinELibiin yhtenä konsortiona, jolloin se maksaisi ainoastaan yhden palvelumaksun. Käytäntö olisi uusi, sillä yksikään hallinnonala ei vielä ole konsortiona mukana FinELibissä. Ainoastaan valtioneuvosto ja pohjoismaiset joidenkin alojen erikoiskirjastot ovat tällä hetkellä konsortiona FinELibissä.

Liittymisestä FinELib:iin hallinnonalan konsortiona luovuttiin, sillä aineistoja ei lisensoitaisi erikseen yksittäisille organisaatioille, vaan aineistolisenssit kattaisivat aina koko hallinnonalan. Aineiston hinta perustuisi koko hallinnonalan FTE-lukuihin (asiantuntijoiden määrään), vaikka sitä haluaisivat vain yksittäiset organisaatiot. Liikenne- ja viestintäministeriön ja sen hallinnonalan virastojen ja laitosten tietotarpeet hajaantuvat voimakkaasti, joten myös tarvittavassa aineistossa hajonta olisi suurta. Tällöin yksittäinen erikoisaineisto tulisi liian kalliiksi. Työryhmä päätyi ehdottamaan, että hallinnonalan virastot ja laitokset liittyisivät FinELib:iin itsenäisesti turvatakseen organisaationsa tutkijoiden ja muiden asiantuntijoiden tasavertaisen tiedon saannin. Kansainvälisen aineiston osalta yksi vaihtoehto hallinnonalan virastoille ja laitoksille on osallistua pohjoismaisiin aineistokonsortioihin FinELib:in sisällä. Helsingin yliopiston kirjastosta saatu vastaus konsortiokyselyyn on liitteessä 2.

Vaihtoehto FinELib-konsortiolle on neuvotella suoraan sopimukset kustantajien kanssa. Eniten yhteishankintatarpeita hallinnonalalla herätti Edilex, Editan lakitietopalvelu, jossa on virallisaineiston lisäksi myös juridisia kirjoituksia ja ajan-kohtaisaineistoa. Hallinnonala solmi palvelusta yhteisen sopimuksen Editan kanssa vuosiksi 2005-2006.

Hallinnonalan virastot ja laitokset hankkivat lehtiä ja kirjoja keskitetysti eri kirjakauppojen ja toimittajien kautta ja välittäjistä on vaihtelevia kokemuksia. Tietoaineistohankintoihin käytettiin rahaa vuonna 2003 seuraavasti:

- liikenne- ja viestintäministeriö	40 000 *
- Viestintävirasto	41 140
- Tiehallinto	46 000
- Merenkululaitos	106 000
- Merentutkimuslaitos	82 300
- Ilmailulaitos	48 500
- Lentoturvallisuushallinto	18 500
- Lentoliikennehallinto	73 000
- Ajoneuvohallintokeskus	86 000
- Ilmatieteen laitos	114 020
- Ratahallintokeskus	17 500

* Luku sisältää kirjat ja lehdet sekä joitain sähköisen aineiston hankintoja (esim. Esmerk). Osa liikenne- ja viestintäministeriön elektronisista tietoaineistohankinnoista kustannetaan valtioneuvoston kansliasta, joka hallinnoi Senaattoria.

Kirja- ja lehtihankintojen kilpailuttamisesta yhteistyössä on hyviä kokemuksia esimerkiksi kunnilla. Kilpailuttamisella on pystytty laskemaan hankintakuluja ja säästämään työkustannuksia. Valtion yhteishankintayksikkö Hansel Oy on lähestynyt ministeriöitä tarjoamalla kilpailuttamispalvelua vuoden 2006 lehtitilauksissa. Hankesopimukseen voivat ministeriöiden lisäksi osallistua halutessaan myös muut valtionhallinnon organisaatiot. Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän sihteeri osallistui VALTIPA:n tietoympäristötyöryhmän kautta hankesopimuksen ja tarjouspyynnön laadintaan. Asiakirjoissa otettiin huomioon tietopalvelutyöryhmän jäsenten toivomukset kilpailutettavista kansainvälisistä toimittajista ja sopimuskauden pituudesta.

4.2 EU-tiedonhallintajärjestelmän EUTORI:n laajentaminen hallinnonalalle

EU-tiedonhallintajärjestelmä EUTORI on valtioneuvoston EU-asioiden valmistelijajärjestelmä, joka kokoaa yhteen valtioneuvoston EU-asioiden valmistelun ja jossa tapahtuvat asiakirjan elinkaaren kaikki vaiheet luonnoksesta arkistointiin. EUTORI:lla voi laatia, kommentoida, jakaa, vastaanottaa ja hakea asiakirjoja. EUTORI sisältää:

- kansalliset asiakirjat kuten perusmuistiot, EU-ohjeet, EU-asioiden komitean asiakirjat ja EU-ministerivaliokunnan asiat
- EU-toimielinasiakirjat kuten komission ehdotukset ja neuvostokäsittelyn asiakirjat

- EY-tuomioistuinasikirjojen viitetiedot
EUTORI on ollut valtioneuvoston käytössä vuodesta 2002 alkaen. Vuosien 2004-2005 aikana EUTORI-tietojärjestelmää uudistetaan nykyistä käyttäjäystävällisempään suuntaan EUTORI 2-projektissa.

Monet liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan virastot ja laitokset ovat tiiviisti mukana EU-asioiden käsittelyssä. Erityisen paljon EU-asioita on hoidettavana Ilmailulaitoksen Lentoliikenne- ja Lentoturvallisuushallinnoilla, Merenkululaitoksella ja Ratahallintokeskuksella. EUTORI:n käyttöä laajennetaan ministeriöiden hallinnonaloille vuoden 2005 lopussa tai vuoden 2006 alussa, jolloin järjestelmä olisi myös hallinnonalojen käytössä ennen Suomen puheenjohtajuuskautta vuonna 2006. Ilmailulaitoksen Lentoliikenne- ja Lentoturvallisuushallinnot valittiin EUTORI 2-ohjausryhmässä suunnittelupilotiksi, kun EUTORI 2:a laajennetaan hallinnonalalle. Lentoliikenne- ja Lentoturvallisuushallintojen kanssa käydään läpi keväeseen 2005 mennessä EUTORI:in liittymisen käytännön edellytykset. Tästä yhteistyöstä syntyneitä käyttötapasuunnitelmaa sovelletaan myös muissa hallinnonalojen virastoissa ja laitoksissa. Uudet organisaatiot aloittaisivat EUTORI:n käytön 2-3 kuukautta sen jälkeen kun nykyiset EUTORI-käyttäjät ovat siirtyneet 2-versioon.

Tietopalvelutyöryhmä keräsi kehysorganisaatioissaan tiedot organisaatioissa tarvittavista käyttäjälisensseistä:

Lentoliikenne- ja Lentoturvallisuushallinnot (25), Eutori II, laadinta
Ajoneuvohallintokeskus (80), Eutori II, laadinta
Ratahallintokeskus (6), Eutori II, laadinta
Tiehallinto (20), Eutori II, laadinta
Merentutkimuslaitos (7), Eutori II, haku
Viestintävirasto (7), Eutori II, laadinta
Merenkululaitos (20), Eutori II, laadinta
Ilmatieteenlaitos (2), Eutori II, haku

Esittelytilaisuus ja käyttöönottosuunnitelmat

Kukin virasto/laitos laatii EUTORI:n käyttöönottosuunnitelman, jossa on tiedot viraston/laitoksen roolista EU-asioissa, organisaation hoitamien EU-asioiden määrästä, käyttäjistä sekä organisaation yhteyshenkilöstä/yhteyshenkilöistä. EUTORI:n käyttöönotto koskee seuraavia toimintoja: asiakirjoja laativia EU-valmistelijoita, EU-koordinaattoreita, EU-tietopalvelua/kirjausta/arkistointia ja teknistä tukea. Ennen käyttöönottosuunnitelman laatimista valtioneuvoston kanslia ja tarvittaessa myös ministeriö järjestävät virastoille ja laitoksille EUTORI:n esittelytilaisuuden.

Koulutus ja käytön tuki

Valtioneuvoston kanslia on hankkinut ministeriöiden asiakirjojen laadintakoulutuksen ulkopuoliselta konsultilta. Valtioneuvoston kanslian EU-tiedonhallinta on kouluttanut ministeriöiden tietopalvelupääkäyttäjät ja EU-kirjaajat. Tietopalvelujen pääkäyttäjät ovat kouluttaneet ministeriön henkilöstöä EUTORI-tiedonhakuun, antaneet lisäkoulutusta asiakirjojen laadinnasta ja lähitukea jär-

jestelmän käyttöön. EUTORI on koettu vaativaksi järjestelmäksi, joten kaikki käyttäjien motivointi, koulutus ja lähituki on ollut tarpeen.

Käyttäjämäärät hallinnonalalla ovat varsin suuria, joten kukin virasto ja laitos hankkii laadintakoulutuksen konsultilta. Ministeriö kouluttaa viraston tai laitoksen yhteyshenkilön/yhteyshenkilöt, jotka on mainittu käyttöönottosuunnitelmassa. Tietopalvelun/asiakirjahallinnon yhteyshenkilö toimii omassa organisaatiossaan asiakirjojen laadinnan ja tiedonhaun lähitukena.

Ministeriön tietopalvelu toimii virastojen ja laitosten yhteyshenkilöiden lähitukena asiakirjojen laadinnan, tiedonhaun ja EU-asiakirjahallinnon osalta ja ottaa tarvittaessa yhteyttä EUTH:n helpdeskiin, joka ei ole suoraan hallinnonalan käytävissä. Ministeriön tietohallinto toimii teknisten yhteyshenkilöiden tukena.

Ministeriön tietopalvelu antaa alkuun tiedonhakukoulutusta luentona tarpeen mukaan myös muille hallinnonalan virastoissa ja laitoksissa työskenteleville. Käyttöönottovaiheessa perustetaan hallinnonalan työryhmä, jossa on mukana valmistelijoita, tietopalvelujen pääkäyttäjiä ja teknisiä pääkäyttäjiä. Työryhmässä käsitellään mm. esiin tulleita ongelmia ja käytäntöjä.

Rekisteröinti ja arkistointi

Säädöshankkeiden avaukset tekee valtioneuvoston kanslian EU-tiedonhallinta, jonka kanssa ministeriöiden EU-kirjaajat sopivat aiheavauslistoista.

Ministeriöiden tietopalvelut hoitavat asiakirjojen rekisteröinnin ja arkistoinnin. Tällöin asiakirjan perustietoihin lisätään esim. asiaryhmä, asia, johon arkistoidaan, seulonta, säilytysaika ja käsitelty-kenttään laaduntarkastajan nimi. Asiakirjat linkitetään avauksiin. Arkistointia varten otetaan paperitulosteet.

Liikenne- ja viestintäministeriö on esittänyt EUTORI-tietopalvelupääkäyttäjryhmässä, että hallinnonalan virastojen ja laitosten kokousraporttien kirjaus ja arkistointi siirtyisi ministeriöstä asiakirjan laatineeseen organisaatioon (mahdollisesti asiakirjoja hyvin harvoin laativia organisaatioita lukuunottamatta). Tällöin noudatettaisiin asiakirjahallinnon proveniensi- eli läheisyysperiaatetta myös EU-asiakirjahallinnossa. Arkistolain mukaan jokainen viranomainen vastaa omasta asiakirjahallinnostaan. Käyttöönottosuunnitelmassa määriteltäisiin henkilöt, jotka hoitavat kirjauksen ja arkistoinnin omassa organisaatiossaan. Ministeriön tietopalvelu antaisi koulutuksen tehtävään.

EU-jakelut

EUTORI toimii kansallisten EU-asiakirjojen lisäksi EU:n toimielinasiakirjojen jakelujärjestelmänä. Ministeriön tietopalvelu hoitaa toimielinasiakirjojen jakelun edelleen myös hallinnonalalle niiltä osin kuin asiakirjalinkki ei mene suoraan jakelua ohjaavilla akronyymeilla hallinnonalan virastoon tai laitokseen. Hallinnonalan yhteyshenkilöt huolehtivat siitä, että virastojen ja laitosten jakelulistat (koodistot) ovat ajan tasalla.

Toimintatavat täsmentyvät EUTORI-suunnittelupilotin ja yhdessä sovittujen linjausten myötä. Ministeriö toimittaa hallinnonalalleen tarvittavaa EU-asiakirjojen käsittelyn ym. ohjeistusta EUTORI:n käyttöönoton alkaessa.

4.3 Valtioneuvoston intranetin Senaattorin laajentaminen hallinnonalalle

Senaattori on valtioneuvoston yhteinen intranet, johon on koottu valtioneuvoston virkamiesten työssään tarvitsemia maksuttomia ja maksullisia sähköisiä tiedonlähteitä. Senaattorissa on käytössä virkamiehen työroolin mukaisia näkymiä tietoon esimerkiksi lainsäädännön valmistelijoille, EU-valmistelijoille, taloussuunnitteluun osallistuville, johdolle ja politiikkaohjelmiin osallistujille. Valtioneuvoston kanslia vastaa Senaattorin ylläpidosta ja kehittämisestä yhteistyössä ministeriöiden ja Eduskunnan kanssa.

Senaattori avataan vuoden 2005 alusta lähtien valtioneuvoston lisäksi myös hallinnonalojen virastojen ja laitosten käyttöön, aluksi ainoastaan maksuttoman tietoineiston osalta. EUTORI:n ja Senaattorin käytön laajentamista turvallisesti on valmisteltu valtioneuvoston tietohallintoyksikön pääsynhallintahankkeessa. Tullihallitus on ensimmäisenä virastona ottanut käyttöönsä sekä EUTORI:n että Senaattorin. Turvallisen pääsynhallinnan vuoksi Senaattori tulee laajenemaan ensin niihin virastoihin ja laitoksiin, jotka ottavat käyttöönsä EUTORI:n. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla lähes kaikki virastot ja laitokset tulevat EUTORI:n käyttäjiksi, joten myös Senaattori saadaan niihin käyttöön ensimmäisten joukossa. Senaattori sisältää runsaasti EU-asioiden hoitoon liittyvää ohjeistusta ja tietoa, joten järjestelmät kannattaa ottaa käyttöön samanaikaisesti.

Senaattorin maksullisten tiedonlähteiden hankintaa valmistelee VALTIPA:n tietoympäristöryhmä, johon kuuluu ministeriöiden tietopalvelujen edustajia. Valtioneuvoston kanslia selvittää maaliskuussa 2005 tietoineistojen hankintamenojen jakaantumista ministeriöiden kesken. On tarpeen selvittää myös tarpeet ja mahdollisuudet laajentaa maksullisten palveluiden hankintaa hallinnonalojen virastoille ja laitoksille sekä tämän mahdollistavaa työnjakoa ja kustannusten jakoa.

4.4 Johdon ja asiantuntijoiden tietojärjestelmän JOTATE:n laajentaminen hallinnonalalle

Liikenne- ja viestintäministeriön johdon ja asiantuntijoiden tietojärjestelmä JOTATE on hallinnonalan suunnittelu- ja seurantaprosessien keskeinen apuväline. Sen kehittäminen palvelemaan hallinnonalan keskeisten prosessien tiedontarpeita on käynnissä. JOTATEa voidaan mahdollisesti käyttää myös koottujen tietojen julkaisuväylänä järjestelmän, ostettujen tilastojen hinnoittelun ja tilastolainsäädännön asettamien rajojen puitteissa. JOTATE:n tietosisällön kehittämisen lähtökohtana ovat hallinnonalan yhteisten prosessien vaatimat tiedontarpeet.

JOTATE sisältää kvantitatiivista tietoa ministeriön ja hallinnonalan taloudesta sekä toimintaympäristöä, liikennettä ja viestintää koskevia tilastoja, joita on hankittu Tilastokeskuksesta. Käyttöliittymänä on Cognos-ohjelmisto, jota käytetään tiedon visualisointi- ja analysointivälineenä. JOTATE:n käyttöä on laajennettu hallinnonalalle siten, että jokaisessa virastossa ja laitoksessa on kaksi käyttäjää, jotka voivat syöttää järjestelmään organisaationsa luvut ja pääsevät seuraamaan niitä.

Tilastokeskuksen kanssa solmittu sopimus maksullisista tilastoista ei toistaiseksi sisällä hallinnonalan käyttäjiä. Maksulliset tilastot sisältävät esimerkiksi makrotaloudellisia tilastolukuja ja tietoa tavaraliikenteestä ja liikenneturvallisuudesta. Osa JOTATE:n tilastotiedoista on saatavissa myös maksutta internetissä. Sopimukset tilastojen hankinnasta tehdään kussakin ministeriön yksikössä erikseen. Tilastokeskus lähtee veloituksessaan tilastojen käyttäjien lukumäärästä. Tällä hetkellä ongelmana on, mikä organisaatio katsotaan tilastoaineiston omistajaksi ja miten paljon ostettuja tilastoja voidaan jakaa eteenpäin lisämaksutta.

Liikenteen ja viestinnän tilastoinnin hallinnointia sekä tilastojulkaisujen yhtenäistämistä kehitetään säännöllisesti kokoontuvassa liikennetilastoyhdyshenkilöiden ryhmässä, jonka jäseninä ovat liikenne- ja viestintäministeriön, hallinnonalan virastojen ja laitosten sekä Tilastokeskuksen edustajat.

Tietopalvelut voivat tarpeen ja resurssien mukaan osallistua hallinnonalan tilastotietotarpeiden selvittämiseen, tietoarkkitehtuurien ja -sisältöjen kehittämiseen, ylläpitoon, tiedonhakuun, käyttäjäkoulutukseen ja -tukeen sekä tilastotietoa-aineistojen yhteishankintoihin.

JOTATEN käytössä olevan järjestelmän Cognoksen raportointityökalu PowerPlay on monipuolinen. JOTATE:n sisältämiä tilastoja voidaan parhaiten hyödyntää PowerPlaylla, joten järjestelmän hankkiminen hallinnonalan virastoille ja laitoksille on suositeltavaa. JOTATE:n tilastoja voidaan jakaa myös pdf-muotoisina verkkopalveluissa, mutta tällöin niiden hyödyntämismahdollisuudet eivät ole yhtä monipuoliset.

4.5 Tietopalvelujen näkyvyys, käytettävyys ja tutkimustiedonhallinta

4.5.1 Intranet- ja internet

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tietopalvelut tarjoavat palveluja sisäisesti kehysorganisaationsa intraneteissa kokoamalla yhteen sisäistä ja ulkoista tietoa. Ilmailulaitoksen tietopalvelu vastaa kokonaan ja Merenkulkulaitoksen tietopalvelu puoliksi organisaationsa intranetistä. Muissa hallinnonalan organisaatioissa tietopalveluilla ei ole kokonaisvastuuta intranetistä, mutta ne ovat merkittäviä tiedontuottajia ja niiden ylläpitämät tietojärjestelmät, esimerkiksi kirjastojärjestelmät ja asian-/dokumentinhallintajärjestelmät on linkitetty intranetiin. Tietopalvelut kokoavat intranetiin maksullisia ja maksuttomia ulkoi-

sia tiedonlähteitä ja asiakirjahallinnon ohjeistusta. Tietoaineistojen tehokkaan käyttöön saattamisen kannalta työryhmä suosittelee intranetteihin työroolin mukaan personoitua lähestymistapaa, jonka ansiosta käyttäjän omaan intranet-näkymään tulevat hänen työnsä kannalta oleelliset tiedonlähteet ja tietojärjestelmät sekä mahdollisuus mielenkiintoprofiilin mukaiseen tilaamiseen.

Tietopalvelut ja erityisesti erikoiskirjastot ylläpitävät verkkopalveluja kehysorganisaatioidensa internet-sivuilla. Ilmatieteen laitos tuottaa tietoa Helsingin yliopiston kirjastojen yhteiseen luettelotietokantaan Helkaan. Tiehallinto ja Merenkulkulaitos suunnittelevat kirjastonsa kokoelmarekisterin viemistä internetiin. Hallinnonalalla on käytössä useita erilaisia kirjastojärjestelmiä, joten työryhmä ei näe järkevänä yhdistää kokoelmatietoja samaan tietokantaan. Sen sijaan kokoelmatietokantojen olisi hyödyllistä olla yhteisen tiedonhaun piirissä.

Tietoa hallinnonalan tietopalveluista tulisi keskitetyksi koota internetiin ja Senaattoriin, kun valtioneuvoston intranet tulee myös hallinnonalojen käyttöön. Päällekkäistyön välttämiseksi on kuitenkin tarkoituksenmukaista linkittää tiedot virastojen ja laitosten omilta kotisivuilta yhteisiin palveluihin aina kun se on mahdollista. Tietopalvelujen yhteiselle kotisivulle voitaisiin koota yhteisiä palveluja, esim. tietopalvelujen ja arkistojen esittelyt, asiasanastot, hallinnonalan tiedonlähteitä, uuden tiedon seuranta ja kysy informaatikolta -palvelu, jonka voisi linkittää lomakkeen avulla suoraan asiaa käsittelevän viraston tai laitoksen tietopalveluun.

4.5.2 Tietopalvelut tutkimustiedonhallinnassa

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan tutkimustieto hajautuu erilaisiin lähteisiin, kuten eri organisaatioiden julkaisusarjoihin, kirjastotietokantoihin ja hankkeiden omille internet-sivuille. Hallinnonalan tietopalveluilla, erityisesti erikoiskirjastoilla on tärkeä rooli tutkimustulosten välittäjinä. Erikoiskirjastot luetteloivat ja indeksoivat aineistoa kansainvälisiin tietopankkeihin ja tarjoavat tutkimusjulkaisuja ja -artikkeleita tutkijoiden ja muiden tiedontarvitsijoiden käyttöön. Ne tarjoavat myös tiedonhakupalvelua ja tiedonlähteiden käyttäjäkoulutusta.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on meneillään tutkimustiedon hallinnan kehittämishanke MATRI, jonka tarkoituksena on tehostaa julkisen tutkimustiedon saatavuutta ja käytettävyyttä Matri-toimialoilla, joita ovat maatalous, maaseutu, elintarvike, ravitsemus, kotitalous, kuluttaja, ympäristö, metsä ja puu. Viikin tiedekirjasto hoitaa osan maa- ja metsätalousministeriön tietotuesta Matri-sopimuksen mukaan. Kehittämishankkeen alaryhmissä edistetään seuraavia asioita: elektronisten aineistojen hankinta, tutkimustiedon välitys (omien julkaisujen sähköinen julkaiseminen ja kirjastojen kokoelmatietokantojen yhteiskäyttö), asiasanastot ja tietosisällön kuvailu, virtuaalikirjastot, portaalit ja kansainvälinen yhteistyö.

Tiehallinnossa toimii kirjastopalvelujen kehittämisen ohjausryhmä. Sen tavoitteena on kehittää kirjastoa infra-alan yhteisenä palveluna, joka ylläpitää fyysisiä ja sähköisiä kirjastokokoelmia, välittää alan tutkimusraportteja ja muuta tietoai-

neistoa alan toimijoille ja kansainvälisiin tietokantoihin sekä vastaa alan tiedonhakupalveluista. Tietopalvelua on tarkoitus kehittää yhteistoiminnassa muun liikennehallinnon kanssa.

Liikenne- ja väyläsektorin tutkimustiedon saatavuutta ja hyödynnettävyyttä kehitetään ministeriön ja virastojen yhteistyönä. Tavoitteina on luoda yhteiset tutkimustulosten tiedottamiskanavat tulosten markkinoimiseksi ja hyödyntämiseksi, hyödyntää kaikissa liikenne- ja väylävirastoissa yhteisiä kirjasto- ja tietopalveluja ja niiden julkaisu- ja tietovarantoja sekä selvittää yhteisen tietoportaalin kehittämistä.

Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmä näkee tutkimusportaalien tutkimustiedonhallinnan kehittämisen kannalta tärkeänä. Tietopalveluilla on osaamista, jota voitaisiin hyödyntää mahdollisen tutkimusportaalien tietoarkkitehtuurin ja metatietojen määrittelyssä. Mahdolliseen tutkimusportaaliiin on tarpeen sisällyttää alan erikoiskirjastojen kokoelmatietokannat ja yhteinen lehtiluettelo. Informaattorit voivat toimia portaalissa tiedon välittäjinä kysy informaattikolta -palvelun kautta. Lähteiden sisältöä ja laatua arvioiva verkko-opas tutkimustiedon hakemiseen olisi tarpeen. Tietopalvelujen olisi luontevaa järjestää myös portaalien käyttäjäkoulutusta.

Metatietoja yhtenäistämällä mahdollistetaan haku useammasta erillisestä tiedonlähteestä samanaikaisesti, jos monihaun toteuttamiseen on olemassa hakutyökalu. Yhteinen hierarkkinen asiasanasto on tarpeen mm. julkaisujen, verkkosivujen, hanketietojen ja asiakirjojen kuvailussa erilaisissa tietojärjestelmissä. Asiasanaston luomisessa voidaan käyttää Yleistä Suomalaista Asiasanastoa (YSA), valtioneuvoston asiasanastoa, merikirjastojen asiasanastoa sekä virastojen ja laitosten omia asiasanastoja. Käyttäjakohtainen personointi ja tiedon tilaaminen tarpeen mukaan on mahdollista toteuttaa asiasanaston avulla. Asiasanastoa varten tulisi perustaa työryhmä ja palkata konsultti sanaston koostamiseen. Asiasanaston ylläpito on työlästä, joten se tulee suunnitella huolellisesti etukäteen. Hankkeen yhteydessä tulee päättää, toteutetaanko asiasanasto perinteisessä muodossa vai ontologiana.

Ontologiassa tesauruksen ja siinä olevien termien keskinäiset suhteet ovat osittain hierarkkisia ja osin ne määritellään relaatiolausekkein. Ontologia muodostaaakin käsittekartan. Ontologia on väline, jolla esitetään tietoa formalisoidussa ja koneella ymmärrettävässä muodossa. Se on väline tiedon semanttiseen, älykkäiseen ja käyttäjäystävälliseen etsimiseen. Ontologia palvelee tiedon jäsentämistä, sillä sama termi voi kuulua useisiin eri yhteyksiin. Näiden ominaisuuksien vuoksi ontologiaa voidaan perinteistä asiasanastoa tehokkaammin hyödyntää erilaisissa tietojärjestelmissä ja yhteishaussa. Toisaalta ontologioista ja niiden vaatimasta teknologiasta on vasta vähän kokemusta ja ontologian laatiminen on työläämpää kuin asiasanaston.

Työryhmä näki erittäin tärkeäksi tietopalvelujen ja tutkimusprosessin toimijoiden verkottumisen, sillä sekä tietopalvelut että tutkimusyksiköt edistävät tutkimustulosten hyödyntämistä omasta näkökulmastaan.

Helsingin yliopiston kirjasto on kehittänyt suomalaista Nelli-tiedonhakuportaalia, joka on väline elektronisten aineistojen tiedonhakuun ja hallintaan. Yliopistot, ammattikorkeakoulujen kirjastot ja yleiset kirjastot saavat opetusministeriöltä tukea Nelli-portaalin käyttöönottoon, mutta erikoiskirjastot eivät saa vastaavaa opetusministeriön rahoitusta. Erikoiskirjastojen osalta Nelliin käyttöönotto on mahdollista vuonna 2006, jos niiden omat organisaatiot rahoittavat liittymisen. Hinnoitteluun tulee vaikuttamaan portaalia käyttävien erikoiskirjastojen määrä, joten laaja osanotto pienentää maksuja.

Esitetään, että hallinnonalan erikoiskirjastot liittyisivät Nelli-portaaliin kehysorganisaationsa rahoituksella. Nelli-portaalin kokemuksia hakutoimintojen järjestämisestä voidaan hyödyntää tutkimusportaalin hakutoimintojen kehittämisessä. Kehitettävän monihaun piirissä voisivat olla esimerkiksi omat julkaisut, kirjastotietokannat ja tutkimushankkeiden www-sivut.

Tutkimushankkeiden aineiston ja julkaisujen arkistointi on koettu ongelmalliseksi, sillä hankkeet ovat useimmiten konsulttien toteuttamia ja konsultit vastaavat myös hankkeiden www-sivujen ylläpidosta. Erillisessä arkistointihankkeessa tulisi selvittää, mikä aineisto on säilyttämisen arvoista ja miten arkistointi tulisi järjestää, jotta arvokkaaksi nähty tieto säilyisi. Hanke tulisi toteuttaa hallinnonalan asian- ja dokumentinhallinnan tavoitetoimintamalli-hankkeen jatko-hankkeena.

4.5.3 Koulutustilaisuudet

Tietopalvelun asiakkaat käyttävät verkkotiedonlähteitä enenevässä määrin itse, joten painopiste tietopalvelutyössä on siirtynyt tiedonhauista profiloituun tiedonjakeluun, koulutukseen ja käyttäjätukeen.

Työryhmä päätti järjestää koulutustilaisuuksia tiedonlähteistä hallinnonalalla. Kouluttajina toimisivat tietopalveluissa kunkin tiedonlähteen parhaiten tuntevat. Kaupallisten tietopalvelutuotteiden koulutusta (esim. Edilex) tarjoavat kustantajat. Koulutusta järjestetään seuraavista tiedonlähteistä:

- tutkimustietopankit
- säädösvalmistelu (esim. HARE) ja säädöstiedonlähteet
- tilastot
- EUTORI ja muut EU-tiedonlähteet

Liikenne- ja viestintäministeriössä järjestetään vuoden 2005 aikana tietoassistenttien koulutusohjelma, jollainen on aiemmin järjestetty pilottina valtiovarainministeriössä, työministeriössä ja opetusministeriössä. Koulutuksen tavoitteena on kehittää osallistujien valmiuksia:

- oman tietoympäristön hahmottamisessa
- tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämisessä
- tiedonhallinnan taidoissa ja toimintatavoissa
- verkostoitumisessa
- hyvän tiedonhallintatavan toteuttamisessa

Koulutus on jakautunut valtioneuvoston yleiseen osaan ja ministeriökohtaisiin osuuksiin. Kouluttajina ovat toimineet hankkeeseen valittu konsultti, valtiovarainministeriön tietopalvelu ja muut valtionhallinnon asiantuntijat. Myös hallinnonalan virastoissa ja laitoksissa assistentit tarvitsevat monipuolisia tiedonhallinnan taitoja, joten koulutusta voitaisiin laajentaa ministeriön kokemusten jälkeen myös hallinnonalalle.

4.6 Muita yhteistyömahdollisuuksia

Hallinnonalan tietopalveluyhteistyö on aikaisemmin käsittänyt yhteisiä seminaareja ajankohtaisista aiheista. Näitä on edelleen tarpeen järjestää esim. seuraavista aiheista: portaalit, tutkimustiedonhallinta, asiakirjahallinto ja asianhallinta, datamining, taksonomiat ja ontologiat. Hallinnonalan tietopalvelutyöryhmän ja asian- ja dokumentinhallinnan tavoitetoimintamallihankkeiden myötä on kerätty tietoa hallinnonalan tietopalveluammattilaisista. Työryhmän jäsenet tiedottavat toisilleen ajankohtaisista alan tilaisuuksista ja tapahtumista ajan tasalla olevan postituslistan välityksellä.

Tarpeen mukaan kokoonnutaan suunnittelemaan yhteishankintoja, kun konkreettisia tietoaineiston yhteishankintatarpeita tulee esiin. Kokouksia järjestetään myös muista hallinnonalan tietopalveluja koskevista ajankohtaisista asioista.

5 YHTEENVETO TIETOPALVELUN KEHITTÄMISHANKKEISTA JA TOIMENPITEISTÄ

Seuraavassa on yhteenveto ehdotuksista LVM:n hallinnonalan yhteisiksi tietopalvelujen kehittämishankkeiksi ja hankkeiden aikana suoritettavat kehittämistoimenpiteet:

5.1 Hallinnonalan yhteishankinnat 2004-2006

Toimenpiteet ja niiden organisointi

- Työryhmä on koordinoanut Edilex-oikeustietopankin yhteishankinnan ministeriön ja hallinnonalan virastojen ja laitosten käyttöön syksyllä 2004. Neuvoteltu sopimus kattaa vuodet 2005-2006
- Hallinnonalan erikoiskirjastot liittyvät kehysorganisaationsa rahoituksella kansalliseen elektroniseen kirjastoon FinELib:iin ja elektronisten aineistojen tiedonhakuportaaliin Nelliin vuoden 2006 aikana, jolloin Nelli-portaali tulee erikoiskirjastojen käyttöön
- Ministeriöiden tietopalvelut neuvottelevat lehtitilausten kilpailuttamisesta puitesopimuksen Hanselin kanssa 2004-2005. Virastot ja laitokset voivat hyödyntää puitesopimusta vuoden 2006 tarjouskilpailussa

Perustelut

Toimenpiteet tukevat hallinnonalan virkamiesten tasavertaista tiedonsaantia, toiminnan tuottavuutta, kustannushyötyä ja vaikuttavuutta edistämällä tutkimustiedon hyödyntämistä.

5.2 EUTORI:n laajentaminen hallinnonalalle

Toimenpiteet 2004-2006

- Lentoliikenne- ja Lentoturvallisuushallinnot toimivat suunnittelupilottina EUTORI-järjestelmän laajentamisessa ministeriöiden hallinnonaloille
- Valtioneuvoston kanslia ja tarvittaessa liikenne- ja viestintäministeriö järjestävät EUTORI:n esittelytilaisuuden virastoille ja laitoksille
- Virastot ja laitokset laativat käyttöönottosuunnitelman ministeriön lähettämän kyselyn pohjalta
- Virastot ja laitokset hankkivat laadintakoulutuksen ulkopuoliselta konsultilta
- Ministeriön tietopalvelu kouluttaa ja ohjeistaa virastojen ja laitosten EU-valmistelijoiden yhteyshenkilöt ja tietopalveluyhteyshenkilöt yhteistyössä EU-koordinaattorien kanssa ja tietohallinto tekniset yhteyshenkilöt
- Virastojen yhteyshenkilöt tukevat loppukäyttäjiä virastoissa ja laitoksissa ja ministeriön tietopalvelu ja tietohallinto tukevat virastojen ja laitosten yhteyshenkilöitä
- Hallinnonalan käyttöönotto työryhmä perustetaan käyttöönoton tehostamiseksi ja parhaiden käytäntöjen jakamiseksi

Perustelut

Eutorin käyttöönotto tapahtuu hallitusti hallinnonalalla

5.3 Tietopalvelujen näkyvyys, käytettävyys ja tutkimustiedonhallinta

Toimenpiteet ja organisointi 2005-2007

- Liikenne- ja väyläsektorin asiasanaston/ontologian kehityshanke toteutetaan työryhmätyöskentelynä ja osittain konsulttityönä
  - selvitetään asiasanastot ja niiden yhteneväisyydet ja eroavuudet
  - selvitetään tarpeet, mahdollisuudet ja teknologia toteuttaa hanke ontologiana
  - kuvataan termit ja niiden väliset suhteet
  - selvitetään asiasanaston/ontologian hyödyntäminen hallinnonalan tietojärjestelmissä
- Selvitetään monihaun toteuttamisen mahdollisuudet
- Linkit virastojen ja laitosten kirjastojärjestelmiin ja tietopalveluihin toteutetaan mahdolliseen tutkimusportaaliin
- Yhteinen lehtiluettelo kootaan tietopalvelujen välisenä yhteistyönä

Perustelut

Monihaulla ja asiasanastolla/ontologialla edistetään tiedon löytyvyyttä eri tietolähteistä ja tietojärjestelmistä. Niitä voidaan hyödyntää mm. tutkimusportaalissa, kirjastojärjestelmissä, internet-sivuilla, intranet-sivuilla sekä asian- ja dokumentinhallintajärjestelmässä. Ne edistävät erityisesti eri järjestelmiin hajautuvan tiedon löytyvyyttä. Toimenpiteillä edistetään myös tietoresurssien yhteiskäyttöä.

5.4 Koulutus ja verkko-oppaat

Toimenpiteet ja organisointi 2005-2007

- tietopalvelut järjestävät yhteisen tiedonlähteiden koulutustilaisuuksien sarjan hallinnonalan virkamiehille erityisasiantuntemuksen mukaan:
  - tiehallinnon ja tutkimuslaitosten kirjastot järjestävät tilaisuuden tutkimustiedon lähteistä (esim. TRANSPORT-tietopankki ja Itämeri-tietokanta)
  - ministeriön tietopalvelu järjestää tilaisuuden koskien säädösvalmistelun ja EU:n tiedonlähteitä
  - erikoiskirjastot suunnittelevat oppaan verkkotiedonlähteille (tietopankit) koulutusaineiston pohjalta
- Tietoassistenttikoulutus järjestetään ministeriön tietoassistentteille 2005 ja virastojen ja laitosten assistenteille 2006 osittain konsultilta ostettavana palveluna ja osittain tietopalvelujen omana virkatyönä

Perustelut

Virkamiesten tiedonhallinta- ja informaatiolukutaitoja vahvistetaan.

Asia: Tiedustelu liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan virastojen ja laitosten liittymisestä FinELib-konsortioon

Tiedustelette, voiko liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala tulla FinELibin yhteishankintoihin mukaan yhtenä konsortiona, jolloin hallinnonala maksaisi ainoastaan yhden palvelumaksun.

Palvelusopimukset ja -maksut voimassa vuoden 2006 loppuun asti

FinELib on solminut kaikkien konsortion jäsenorganisaatioiden kanssa palvelusopimukset, joissa FinELib sitoutuu tuottamaan asiakkailleen tiettyjä palveluja palvelumaksua vastaan. Sopimuskausi on voimassa vuoden 2006 loppuun saakka. Uudet asiakkaat voivat tulla mukaan FinELib-konsortioon vuoden 2006 loppuun asti vain nykyisillä palvelusopimuksessa mainituilla ehdoilla.

FinELib-konsortiolle maksettavat palvelumaksujen määrät on porrastettu organisaation koon (FTE-lukujen) ja lisensoitujen aineistojen lukumäärän mukaisesti. Hinnoitteluasteikko on määritelty yhdessä jäsenkirjastojen kanssa. Palvelumaksuista saaduilla tuloilla katetaan elektronisten aineistojen lisensoinnista aiheutuvia kuluja, mikä tällä hetkellä käytännössä tarkoittaa n. yhden aineistojen lisensointiin käytettävän henkilötyövuoden kustannuksia.

Liitteenä on malli palvelusopimuksesta sekä palvelumaksutaulukko. Nykyisessä palvelumaksutaulukossa ei ole otettu huomioon hallinnonalakohtaisia konsortioita.

LVM:n hallinnonalakonsortion toteuttaminen nykyisten palvelusopimusten puitteissa

Jos LVM:n hallinnonala voisi liittyä FinELibiin yhtenä konsortiona ja maksaisi vain yhden organisaation palvelumaksun, LVM:n konsortion saama palvelu FinELiltä vastaisi yhden organisaation palvelutasoa. LVM-konsortioilla olisi yksi FinELib-yhteyshenkilö, joka hoitaisi lisensointiin liittyvän koordinoinnin hallinnonalakonsortiossa. Yhteyshenkilön tehtävän olisi mm. koordinoida hallinnonalan aineistohankintakesitykset ja aineistokonsortioihin ilmoittautumiset. Yhteyshenkilö vastaisi aineistojen hankintakustannusten jakamisesta hallinnonalan organisaatioiden kesken (kustakin lisensoidusta aineistoista tulisi vain yksi koko hallinnonalan kattava lasku yhteyshenkilölle), LVM:n hallinnonalan IP-osoitteiden ja niihin liittyvien muutosten ilmoittamisesta FinELibille sekä informoisi jäsenorganisaatioita aineistokoulutuksiin ilmoittautumisista. Lisensointiin ja aineistoihin liittyvä tiedotus ja markkinointi hallinnonalan virastoille ja laitoksille hoidettaisiin myös yhteyshenkilön kautta.

Hallinnonalakonsortiota FinELibiin ja kustantajiin/välittäjiin päin edustavalla organisaatiolla tulee olla valtuus tehdä hallinnonalakonsortion muiden organisaatioiden puolesta näitä juridisesti sitovia oikeustoimia.

FinELib ei voi taata, että LVM:n hallinnonalakohtaisen konsortio toisi automaattisesti alennuksia aineistojen hinnoista jäsenorganisaatioille, koska kustantajat/välittäjät eivät välttämättä hyväksy hallinnonalakohtaisia konsortioita vaan se jouduttaisiin neuvottelemaan aina tapauskohtaisesti erikseen.

Aineistosopimusten hallinnointi hankaloituisi huomattavasti nykyisestä, jos osa aineistoista jouduttaisiin hinnoittelemaan yksittäisille organisaatioille, osa taas hallinnonalojen konsortioille.

Jos kustantajat hyväksyisivät LVM:n hallinnonalan yhdeksi konsortioksi eli organisaatioksi, aineistoja ei lisensoitaisi erikseen hallinnonalan yksittäisille organisaatioille vaan kaikki aineistolisenssit kattaisivat aina koko hallinnonalan. Aineiston hinta perustuisi siis koko hallinnonalan FTE-lukuihin, vaikka sitä haluaisivat vain yksittäiset organisaatiot.

LVM-konsortion tulisi päättää, miten hinta eli yksi FinELibiltä tuleva lasku jyvitetäisiin konsortion sisällä; esim. tasajaolla kaikkien maksettavaksi, jolloin organisaatiot saattaisivat joutua maksamaan aineistosta, jota ne eivät ole lainkaan halunneet. Jos lasku jyvitetäisiin vain niille organisaatioille, jotka aineistoa ovat halunneet, ne saattaisivat joutua maksamaan siitä enemmän kuin jos olisivat hankkineet aineistot yksittäisinä organisaatioina, koska hintaperusteena on kaikkien hallinnonalan organisaatioiden FTE:t. Aineistoissa, joita kaikki LVM:n konsortion jäsenet haluaisivat lisensoida, kustannusten jako toteutuisi helpommin ja oikeudenmukaisemmin. Tämä ei kuitenkaan näytä käytännössä olevan tilanne ainakaan tällä hetkellä: kirjeenne liitteenä olevan yhteenvedon mukaan vain Edilex on aineisto, josta useimmat LVM:n konsortion jäsenet olisivat kiinnostuneet, muissa aineistoissa hajonta on melko suurta.

Aineisto voidaan nykyisten periaatteiden mukaan lisensoida vain, jos sen haluaa vähintään neljä FineLib-jäsenorganisaatiota. Jos LVM:n hallinnonala tulkittaisiin yhdeksi konsortioksi eli organisaatioksi, LVM:n hallinnonalan aineistokonsortioiden toteutuminen voisi hankaloitua, koska konsortion muodostamiseksi tarvittaisiin lisäksi vähintään kolme muuta LVM:n hallinnonalan ulkopuolista organisaatiota.

FinELib ei lisensoi hyvin kapeita erikoisalojen aineistoja. Tällaisia aineistoja varten olisi hyvä selvittää mahdollisuudet toteuttaa niitä esim. hallinnonalojen rajat ylittäviä yhteishankintoina tai yhteispohjoismaisina erikoisalojen konsortioina.

LVM-konsortiossa hallinnonalan organisaatioiden IP-osoitteet muodostaisivat kustantajien tilastoissa yhden kokonaisuuden ja siksi kustantajilta saataisiin aineistojen käyttötilastot vain koko hallinnonalan tasolla, ei yksittäisten virastojen ja laitosten osalta.

Hintatiedustelu

Tiedustelette alustavaa, maksutonta arviota kirjeessä mainittujen aineistojen käyttömaksuista organisaatioillenne.

Aineiston hintaan vaikuttavat monet tekijät, kuten aineistokonsortioon osallistuvien organisaatioiden määrä, organisaatioiden FTE-luvut, sopimuskauden pituus, aineiston sisältö ja luonne, onko kyseessä omistusoikeus vai käyttölisenssi, vuosittaiset hinnankorotukset jne. Aineiston lopullinen hinta määräytyy aina neuvotteluissa kustantajan/välittäjän kanssa. LVM:n hallinnonalan tapauksessa hintaan vaikuttaisi myös se, mitkä kustantajat hyväksyisivät hallinnonalan yhdeksi konsortioksi ja mitkä eivät. Tämän vuoksi hinta-arvioiden laskeminen 24 erilaisesta aineistosta ja erilaisesta aineistokonsortioista ei ole veloituksetta mahdollista.

Yhteistyöterveisin

Kristiina Hormia-Poutanen
Palvelupäällikkö
FinELib